

Dr. ÖRDÖGH PIROSKA

**TÖREKVÉS ANTIFASISZTA MUNKÁSEGYSÉG LÉTREHOZÁSÁRA
A MÉMOSZ 1936. ÉVI ORSZÁGOS KONGRESSZUSÁN
ÉS XVIII. KÜLDÖTTKÖZGYŰLÉSEN**

Előzmények

I.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa kidolgozta az egységfront és népfrontpolitika stratégiáját és taktikáját. Népfrontpolitikára és az ennek alapjául szolgáló munkásegységre, a fasiszmus elleni harc folytatása érdekében szövetségesek megnyerésére ezidőtájt Magyarországon is nagy szükség volt. A Kommunisták Magyarországi Pártjában kezdetben nehézségek támadtak a kongresszusi irányelvek elméleti földolgozása és gyakorlati alkalmazása terén. A KMP Központi Bizottsága túlbecsülte az elmúlt évek szakszervezeti munkájának, sztrájk-harcainak, főleg az 1935. évi építősztrájkknak az eredményeit. Nem vette figyelembe, hogy a munkásmozgalom fellendülése által jelzett változás a párt gyakorlati politikájának csupán egyes területeit érintette (így pl. munkásegységfront-politika, a szakszervezetekben végzendő munka szorgalmazása, a Gömbös-kormány egyes munkásellenes intézkedései elleni harcot), és nem a párt fő irányvonalát. Márpedig mindaz, amire a párt 1933 óta folytatott küzdelmei irányultak, nem volt már elégséges a totális fasiszmus bevezetése elleni általános támadás kibontakoztatására. Helytelenül járt el a KMP Központi Bizottsága akkor, amikor a népfront osztálytartalmát leszűkítette a proletárdiktatúra kivívásában érdekelt tömegekre, mert úgy vélte, hogy a magyar párt munkája megfelel a kongresszus irányvonalának és nem elemezte mélyen a KMP politikáját, hanem csupán néhány fogyatékhosszra világított rá (szektás elzárkózottság, szervezeti gyengeség). A KMP csak erős belső küzdelmek eredményeként jutott el a helyes népfrontpolitika, illetve szövetségi politika elméleti és gyakorlati kidolgozásához, mivel a Komintern VII. kongresszusa után és nyomán a párton belül az eddigi irányvonal megváltoztatására irányuló törekvés a párt felső vezetésének ellenállásába ütközött. Csak a Komintern többszöri sürgető figyelmeztetése, majd a KI VB elnökségének és titkárságának 1935 novemberi, ill. decemberi határozata után kezdődött el a KMP helyes munkásegységfront és népfrontpolitikájának kialakítása, a Központi Bizottság december végi ülése és 1936 januárjában hozott határozata után. A Központi Bizottság ülésének határozatában is visszhangot nyert, önkritikájával együtt járt a KI VII. kongresszusán elfogadott új irányvonal melletti állásfoglalás és annak kimondása, hogy fordulatra van szükség a KMP politikájában a fasiszmus ellen vivendő harc sikere érdekében. A KMP 1936 januári „Eltvársi levele” — bár a határozatnál kevésbé határozottan — elítélte a VII. kongresszus irányvonalának érvényesítése körüli huzavonát. Nem említette az „új Tanácsköztársaságért” követelést annak jeleként, hogy elkezdődött az új stratégia kidolgozása. Az Eltvársi levél a fasiszta rendszer megdöntését és a demokratikus célokat állította a munka

középpontjába.¹ E levél behatóan jellemzi az SzDP tevékenységét és megállapítja, hogy eredményes harcot a fasizmus ellen nem lehet elképzelni az SzDP nélkül, majd leszögezi, hogy „a proletár egységfrontért való küzdelmünkben a szakszervezetekben értünk el eddig a legszámottevőbb eredményeket... a szakszervezetek belülről igyekeztünk a munkásság tökeellenes harcait szervezni, széles tömegeket nyertünk meg forradalmi szakszervezeti politikánknak, visszaadtuk a szakszervezetek régi tekintélyét.”²

A szakszervezeti ellenzéknek nagy szerepe volt a szakszervezetek elleni támadások visszaverésében és eközben jelentős tekintélyre tett szert. Ugyanakkor egyes helyeken nem használta fel a lehetőséget a proletár egységfront megteremtésére, mert bizonyos fokig elszigetelődött a tömegektől. Ezért javasolta a párt az ellenzéknek „Szakszervezeti baloldal”-lá szélesítését. Ezzel is kívánta hangsúlyozni, hogy csak egyféle szakszervezeti mozgalom lehetséges. A KPM arra törekedett, hogy ledöntse a válaszfalat a szociáldemokrata és kommunista szakszervezeti tagok között. A kommunisták célja csak az lehet, hogy a szakszervezeteket az osztályharc eszközévé alakítsák, előmozdítsák a munkások gazdasági harcát és a szakszervezeteken belül harcoljanak a jobboldali vezetőknek a burzsoáziával való együttműködése ellen. Központi feladat kihasználni az SzDP és szakszervezet nyújtotta lehetőségeket és harcoljanak a legális munkásszervezetek védelméért. A szakszervezetek útján kell eljutni a szervezetlen munkástömegekhez. A szakszervezet legyen az az eszköz, amely a gazdasági harcok szervezésével és a fasizmus elleni akciókkal közelebb hozza a szervezetlen, kevésbé öntudatos munkástömegeket a kommunisták céljaihoz, és lerakja a szervezett és szervezetlen munkások antifasiszta akcióegységének is az alapjait. Ezért is határozza meg a KMP „Eltvársi levele” a következőkben a baloldal platformját. A szakszervezeti baloldal platformjának „*elsősorban a munkásság gazdasági követeléseit kell tartalmaznia* (munkabér, munkaviszonyok, drágaság elleni harc, bedó, kollektív szerződés kiharcolása), *a szervezetek védelmének feladatait*, a szociális követeléseket (OTI), továbbá a munkásság általános politikai követeléseit és a *szakszervezetek kiépítésére, tagtoborzására és a szervezetek belső életére, szakszervezeti demokrácia kiépítésére és hatásos védelmére vonatkozó javaslatokat*.”³ (Kiemelés: Ö. P.) A levél felhívott arra is, hogy a szakszervezeti baloldalnak úgy kell dolgoznia, hogy a vezetőségekbe is mind többen bekerüljenek.

Az új stratégia és taktika kidolgozására irányuló tevékenységet gátolta a KI Végrehajtó Bizottsága 1936 májusában hozott, a KMP Központi Bizottsága tagjait leváltó és új Központi Bizottság alakítására utasító határozata. A KI határozata hozzájárult ugyan a szektás hibák kijavításának, az új irányvonal kidolgozásának meggyorsításához, de több, a hazai viszonyokat ismerő vezetőt távolított el a vezetésből. A magyarországi pártszervezetek feloszlátása még súlyosabbá tette a helyzetet. Ilyen körülmények között az 1936 nyarán megalakult új Központi Bizottság csak nagy késéssel, a párttagság többségének bevonása nélkül láthatott hozzá az antifasiszta népfrontpolitika kidolgozásához. A pártnak a munkásosztály egészéhez, a parasztsághoz, a kispolgársághoz és az értelmiséghez való viszonyát kellett elemezni a helyes népfrontpolitika kidolgozásához. A munka csak lépésről-lépésre

¹ Pintér István: A Kommunisták Magyarországi Pártja szövetségi politikájának főbb vonásai 1936 és 1945 között. (A Kommunista Párt szövetségi politikája 1936—1962. Kossuth, 1966. 13—16. old.) Lásd még Szabó Bálint: A Kommunista Párt politikai irányvonalának alakulása a KI VII. kongresszusa után és a II. világháború éveiben. Párttörténeti Közlemények 1964. február.

² Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth 1964. 46. old.

³ Lásd: Dokumentumok 48. old.

haladt előre. Egyes kérdésekben már a KI 1935 decemberi határozata óta helyes álláspontot foglalt el a KMP: a háború és a fasizmus elleni harci összefogás érdekében erőteljesen foglalkozott demokratikus követelésekkel (általános, egyenlő és titkos választójog, korlátlan sztrájk szabadság, egyesülési, gyülekezési és sajtószabadság, földreform, a kartellek árdrágításának letörése, az adóterhek csökkentése, a háborús politika megzabolázása). Azt azonban csak a későbbi években sikerült tisztázni, hogy ezeket a demokratikus követeléseket demokratikus és nem-szocialista forradalom átmeneti szakaszának keretein belül kell kivívni, ami részben a szektás maradványok továbbélésével magyarázható, részben azzal, hogy a Komintern ebben a tekintetben nem foglalt határozottan állást, s a kérdést csak a spanyol polgárháború állította előtérbe. A KMP állásfoglalása 1936 nyarán a demokratikus köztársaság mellett arra vall, hogy lényegében helyesen foglalt állást ebben a kérdésben is. A proletárdiktatúrához vezető átmeneti szakasz stratégiájának kidolgozására és közrebocsátására azonban csak 1937 elején került sor.⁴

II.

A Szocialista Munkásinternacionálé (SzMI) is foglalkozott a fasizmus elleni harc, az egységfront kérdésével. A tömegek megtévesztése, a tényleges egységfront megteremtése elől való kitérés érdekében már 1933-tól kezdve úgy tűnteti fel, mintha az egységfront létrehozásának akadályozója a KI lett volna. Az egységfront nyílt megtagadására 1935. október 12-én került sor, amikor a KI október 7-i táviratát tárgyalva az SzMI elutasította az olasz fasizmus Abesszínia elleni támadásával szemben az egységes fellépést. Az elutasítás azt is jelentette, hogy a két internacionálé más-más módon képzei el a harcot az agresszió ellen.⁵

Az MSzDP vezetői látták a fasizmus veszélyét. Foglalkoztak is a kérdéssel, de nem ismerték fel a fasizmus elleni harc módját. A fasizmust — Mónus Illés 1932-ben — „a kis- és középpolgári rétegek és a gyűlevész proletáriátus forradalmi mozgalma”-ként értékelte.⁶ Az ellene való harc legjobb és egyetlen járható útja, „a szellem forradalmának útja.” — írja ugyancsak Mónus a Szocializmus c. folyóirat 1935 novemberi számában. Az MSzDP a fasizmus kérdéseivel, különösen az olasz és német fasizmussal igen sokat foglalkozott és sok vonatkozásban helyesen határozta meg a fasizmus lényegét. A fasizmus kérdéseivel való foglalkozás szempontjából igen lényeges állomás volt az MSzDP 1935. évi kongresszusa, továbbá a Szocializmus 1935 évi 11. száma, amelyet a fasizmus sokoldalú ismertetésére szántak. A Szocializmus eme számának cikkírói különböző oldalakról világították meg a fasizmus kérdéseit és leleplezték a hitleri fasizmus politikáját. Kiemelték, hogy a fasizmus a demokratikus jogok eltiprását és a háborút jelenti. Ugyanakkor a fasizmus elleni harcot nem a tömegek szervezésében, mozgósításában, hanem csupán szellemi forradalomban látták. Továbbá nem ismerték fel azt, hogy a fasizmus elleni harc csak akkor vezethet eredményre, ha azt egységesen, a kommunistákkal összefogva folytatják. Ellenkezőleg: a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége a fasizmus

⁴ Pintér István: Im. 16—18. old. Lásd még Pintér István kandidátusi értekezésének 22—24. lapjait. (Kézirat).

⁵ Az SZMI 1933—1935-ös években folytatott tevékenységét részletesen ismerteti: Bethlen Oszkár: A Szocialista Munkásinternacionálé állásfoglalása a Komintern VII. kongresszusához. Párttörténeti Közlemények 1965. 3. sz. 55—88. old.

⁶ Népszava 1932 jún. 26. Mónus Illés: A kétségbeesés és a reménytelenség forradalma. Továbbá Szocializmus 1935. 11. szám.

elleni harccal összefüggésben elutasította a kommunistákkal kötendő akcióegységet. Ugyanakkor a németországi után az osztrák fasizmus győzelme, majd Gömbös kormányának az a törekvése, hogy a magyarországi fasiszta rendszert nyílt, totális fasizmussá fejlessze tovább és az a terveze, amely a szakszervezetek fasiszta korporációkkal történő felváltására irányult, az MSzDP-t és az irányítása alatt álló Szakszervezeti Tanácsot, valamint az egyes szakszervezetek vezetőit a fasizmus elleni küzdelem módszereinek kidolgozására serkentette.

Az MSzDP 1935. évi kongresszusán már fontos helyen szerepelt a fasizmus elleni harc kérdése. A kongresszus első feladatnak a tömegek felvilágosítását, az antifasiszta agitációs és propaganda tevékenység jelentős mértékű fokozását tűzte ki, továbbra is fasizmus és bolsevizmus elleni „kétfrontos” harcban jelölve meg a feladatot.⁷

A kongresszust követően fokozták a propaganda munkát, mostmár magyar fasizmusellenes tendenciával. Valójában azonban csak a szélsőjobboldal ellen léptek fel, ahogy ez az Oktatási Bizottság által készített propaganda előadás szövegéből kitűnik. Magyarországon minden megtalálható, nyilaskeresztesek, horogkeresztesek, fasiszták, nemzeti szocialisták, de ezek mind egyetértenek abban a frázisban: „Halál a szocializmusra!” — olvasható a szövegben — „Feltűnő nálunk az, hogy a hatóság és kormányzat passzív támogatását élvezik ezek a mozgalmak... ezért kell komolyan venni a horogkeresztes mozgalmat... Jelszavunk: „Tömegszervezést, szocialista nevelést a fasizmus ellen!”⁸ — folytatja az előadás.

Az idézetből szembetűnik a szociáldemokraták antifasiszta harcának egyik vonása: nem a magyarországi fasizmus 1919 óta létező bethleni típusú rendszer ellen hirdetnek harcot amelyet a „kisebb rossznak” tekintettek, hanem csupán a nyílt és totális fasizmus Gömbös-kormányát által kigondolt elképzelései, valamint a kormánynak egyenlőre szélső jobboldali ellenzéken helyetfoglaló különféle nyilas pártok ellen.

Ha igaz is az, hogy a SzDP a fasizmus elleni harcot leszűkítve, csupán propagandára, valamint csupán a szélsőjobb elleni harcra korlátozta, maga a fasizmus elleni állásfoglalás még ebben a formában is csak helyeselhető. A propaganda tevékenységgel is egyet lehet érteni, amely antifasiszta eszméknek az említett módon való terjesztését tűzte feladatául. Meg lehet érteni azt is, hogy a fasizmus elleni közvetlen politikai tömegakció elkezdése előtt az SzDP vezetése rendezni, tömöríteni és erősíteni kívánta szervezeteinek sorait. Mindez együttvéve későbbi politikai tömegakciók alkalmas előkészítésévé válhatott.

A tömegeknek a fasizmus elleni harcra szervezése, a szervezett munkások számának ebből a célból is elérendő növelése a párt- és szakszervezeti vezetés megítélése szerint új taktika kidolgozását igényli. Ennek az elgondolásnak a helyeséből azonban sokat levont az új taktika egyik alapvető és egyáltalán nem új, negatív vonása, a „kétfrontos” beállítottság.

A háborúellenes agitációt szintén összekapcsolták a fasizmus elleni küzdelemmel és az ennek érdekében folytatott felvilágosító munkával.⁹

⁷ Az SzDP vezetőségének és parlamenti csoportjának XXX. évi jelentése az 1935. évi pártgyűléshez. 33—34. old.

⁸ PI. Arch.: A XVII/1/1936/18 Rend. jel. Miskolc 1936. márc. 11. Bizalmas értesülés az SzDP-ről. Nemes Júlia előadása „Nazional Sozialistische Partei mozgalom” címen. Az előadás központi sillabusz alapján hangzott el. Vö.: PI. Arch.: A XVII/1/1936/18. Rend. jel. 1936. jún. 2. Miskolc. Nemes Kornélia: A magyar szociáldemokrácia jövőbeni feladatai című előadása. 1936. május 12.

⁹ Szocializmus 1936. májusi száma Austriacus: A szocialista külpolitika alapelvei 251—252. old.

Az SzDP vezetőinek felhívása nem talált süket fülekre. A munkások jelentős tömegei sorakoztak fel az SzDP és a szakszervezetek mögött. Az SzDP programjának alapvető felülvizsgálatára nem került ugyan sor, de az eddig felsorolt adatokból kitetszően is kétségtelen, hogy az SzDP taktikájában változás következett be. Erre részben a kormánynak a totális fasizmus bevezetésére irányuló törekvései, másrészt az egységfront gondolat terjedése a munkások között, valamint a külföldi események hatása is — amelyek együttesen radikalizálták a tömegeket — kényszerítették a pártvezetést.

III.

Az új taktika érvényesülése a MÉMOSZ-ban

Ezek előrebocsátása után vegyük közelebről szemügyre a KMP és az SzDP vezetésének a tömegbázis kiszélesítésére irányuló új taktikáját, egyetlen szakszervezet: a MÉMOSZ konkrét példájának tükrében.

Az építőmunkások helyzete Magyarországon még a 30-as évek közepén is rendkívül rossz volt. Családtagokkal együtt kb. félmillió ember kereste megélhetését az építőiparban. A Szakszervezeti Tanács nyilvántartásában ekkor 109 000 építőmunkás szerepelt, akik azonban a válság elhúzódása miatt — az építőiparban a válság utáni fellendülés csak 1937-től kezdődik — alig pár hetet, jó esetben pár hónapot dolgozhattak. A nagyarányú munkanélküliség miatt a MÉMOSZ tagsága is jelentősen visszaesett. Míg 1925-ben a szövetségnek 17683 tagja volt, addig 1933-ra ez 5000-re csökkent és még 1935-ben is csupán 9886 volt a taglétszám, vagyis az építőiparban foglalkoztatottaknak még 10%-át sem tette ki a szervezett építőmunkásság. Ez azonban a többi szakmákéhoz viszonyítva magasabb fokú szervezettséget jelentett, ami annak köszönhető, hogy ez a szövetség mindig a mozgalom balszárnyán helyezkedett el.¹⁰ A vezetőség féltette is az építőmunkásmozgalmat a baloldaltól és ezzel valójában gátolta az egységfront létrehozását. 1935. május 15-i körlevelében ez olvasható: „Távol kell tartani az építőmunkásokat ... a jobb és „baloldali színezetű” agitációtól, ezek célja is megbontani az egységet ... Már csírájában el kell fojtani még a lehetőségét is annak, hogy az építőmunkások között akárcsak tenyérnyi tért is hódítson a nemzeti egységes vagy „frontharcos” agi-

¹⁰ PI. Arch. A XIX. 1/1936/1. Rend. jel. 1936. április 17-én. Adatok a magyarországi szakszervezeti mozgalomhoz. Hogy valóban a mozgalom balszárnyához tartozott-e a MÉMOSZ, annak bizonyítása túlnőne a tanulmány keretein. Itt be kell érünk annak kijelentésével, hogy a MÉMOSZ egyes szakosztályai igen jelentős baloldali tevékenységet fejtettek ki és ezzel hozzájárultak az építőmunkások neveléséhez, harcainak eredményességéhez. Az is tény, hogy a központi vezetőség nem nézte jó szemmel az egyes szakosztályok, csoportok baloldali tevékenységét. Emiatt igen gyakran került sor kizárásra, továbbá arra, hogy egész szakosztályok, ill. csoportok vezetőségét leváltották. 1934 november 27-én pl. a központ elmozdította a festőszakosztály vezetőségét. Ugyanakkor felfüggesztette az I. sz. kőműves csoport vezetőségének működését is. Mindezt azért, hogy „A kőműves és festő szakosztályok életében jelentkező nyugtalanításnak végetvethessen” (PI. Arch. Ész. I. 1935/30. A MÉMOSZ elnökségének levele Dr. Sas Elemér miniszteri tanácsos úrnak 1935. márc. 29-én.) — szól az indoklás. „Nyugtalanítás”-nak ítélte a központi vezetőség azt, hogy ezek a szakosztályok a harcok kiállást követelték a munkásság érdekeiért. A központi vezetőség tehát egyik fontos feladatának tekintette az ellenzéki tevékenység megakadályozását. Igaz, hogy nemcsak a „balról” jövő akció ellen lépett fel, hanem a jobbról jövővel szemben is.

táció”¹¹. Az 1935 október 28-i körlevélben pedig még élesebb a korábbi körlevélben felcsendülő baloldal-ellenes hang.¹²

Az építőmunkások komoly érdemeket szereztek a fasizmus elleni harcban. Sokszor a központi vezetőség akarata ellenére szerveztek nagygyűlést, tiltakozó gyűlést, sztrájkot, amelyeken felléptek a kormány fasiszta intézkedései ellen. A gyűléseken elsősorban a munkások győtrő inségére hivatkoztak, ennek leküzdésére mozgósították a tömegeket, de a gazdaságiak mellett lényegesek voltak a politikai követelések is. Nagy jelentőségű lépésük volt az, hogy ebben az időben az építőmunkások közös gyűléseket is szerveztek a fások, vasasok és más szakmák szakszervezeteivel. A közös gyűlések és a közösen hozott határozatok nem csupán amiatt voltak jelentősek, mert így nagyobb erőt tudtak harcba vetni közvetlen napi érdekeikért és a fasizmus ellen folytatott küzdelem során, hanem amiatt is, mert ezek a közös megbeszélések fejlesztették a munkás szolidaritásnak, összefogásnak, kölcsönös segítségnek a közös harc szükségességének érzését, elmélyítették a közös proletár osztályérdeknek a tudatát és előmozdították a munkásegység megerősítését.

A harcnak igen nagy lendületet adott a kormány szakszervezetek elleni támadásának kivédésére irányuló fellépés. Az építő, fa- és vasipari szervezetek közös kezdeményezésére 1935 április 25-én tartott építőipari nagygyűlés határozatában ezzel a kérdéssel kapcsolatban így foglalt állást: „A nagygyűlés egyértelműen tiltakozik minden olyan törekvés ellen, amely a szervezkedési szabadság szűkítésére, vagy megsemmisítésére irányul. A nagygyűlés élesen szembefordul minden fasiszta irányzatú érdekképviselői rendszerrel és változatlanul kitart a szabad szakszervezetek mellett, minden erővel kész megvédeni, bárholnan érkező támadással szemben.”¹³

A fasizmus elleni küzdelmet az építők összekapcsolták a MÉMOSZ megerősítésére irányuló tevékenységgel. Etekintetben a baloldali, kommunista befolyás alatt álló budapesti festők és kőművesek játszottak kiemelkedő szerepet. Igen jelen-

¹¹ PI. Arch. Ész. I. 1935/22. A MÉMOSZ 1935. évi II. számú körlevele az összes csoportjaihoz. 1935. május 15.

¹² „A legélesebben szembe kell szállni azzal a bolsevik fölfogással, amely abban nyer kifejezést, hogy a mozgalmakat tekintet nélkül a szervezeti erőre kell megindítani ún. „egységfrontos” alapon, amely annyit jelent, hogy szervezett és szervezetlen munkások, ellenzékiek és nem ellenzékiek, keresztény szocialisták és nepisták együtt vonuljanak föl. Az ilyen habarék-mozgalom soha jóra nem vezethet, elhomályosítja a modern szakszervezeti szellemet, belső bomlásra vezet, végülis bukásra... Nem szabad, hogy az irányítás felelőtlen kezekbe kerüljön... az ún. ellenzékekkel minden együttműködés teljesen lehetetlen és a legnagyobb mértékben veszedelmes... Nem szabad felülni semmiféle egységfrontos demagógiának. Az egységfrontot meg kell teremteni a MÉMOSZ falai és az alapszabályok keretei között. Aki azonban ebben az egységben nem tud elhelyezkedni, az maradjon kívül és csináljon mozgalmat a saját felelősségére, és vállalja is ezért a konzekvenciákat. De az teljességgel türehtetlen és megengedhetetlen, hogy olyan egyének fészkelődjenek be a mozgalomba, akikből minden felelősségérzet hiányzik és a bomlás csiráit szórják szét.” (PI. Arch. Ész. I. 1935/22.) A MÉMOSZ Központi Vezetőségének 1935. évi III. sz. körlevele a MÉMOSZ összes szakosztályainak és csoportjainak 1935. október 28-án.) E körlevélben a vezetőség az egységfrontot demagógiának ítélte.

¹³ PI. Arch. Ész. I. 1935/5. Építőipari nagygyűlés határozati javaslatából 1935. ápr. 25-én MÉMOSZ fa- és vasipari szervezetek együttes kezdeményezésére. Az 1935. ápr. 25-i együttes nagygyűléshez hasonló volt az 1936. márc. 26-ra a Szakszervezeti Tanács által összehívott szakszervezeti szövetségek gyűlése, amelyen a MÉMOSZ-on kívül a famunkás-, a vasmunkás szövetség, az üvegesek szervezete, a szállítómunkások szövetsége és a segédmunkások szövetségének küldöttei vettek részt. Megállapították, hogy: „az építőipari munkástömegek és általában az építőipar megmenetése csak gyökeres rendszerváltozástól várható” (Munkáért, kenyérért, szabadságért! Építő-, fa- és építőanyagipari dolgozók mozgalmanak válogatott dokumentumai. Összeállította és szerkesztette: Palotás Imre. Táncsics 1965. 223. old.)

tős a festő szakosztály tevékenysége. 1934 febr. 23-án a festő szakosztály Honti Lajos, Papp János és más osztályharcos munkásokkal az élén ellenzéki vezetőséget választott, amely azonnal egységfront akciót indított. 1934 augusztusában a kőműves és ács szakosztályhoz antifasiszta egységfront megteremtésére irányuló felhívással fordult.¹⁴ Az 1935. évi ápr. 20-i határozata pedig, amelyben *egységfront* megteremtésére hív fel a fasiszta támadás elleni védekezés céljából, felhív a munkáskamarák elleni harcra is: „Ez a fasiszta intézmény... teljes megsemmisítéssel fenyegeti a munkásság osztályszervezeteit, a szakszervezeteket... Ha sikerül a fasiszta burzsoáziának ez a gaz támadás, a legnyomorultabb és a legjogtalanabb pária sorsára jutna az ország minden proletárja, akár szervezett, akár szervezetlen, szociáldemokrata, kommunista vagy keresztényszocialista, reformista vagy ellenzéki. Ezért minden egyes munkásnak kötelessége a saját és éhező családja érdekében, hogy minden erejével harcoljon ennek a vakmerő tőkés fasiszta támadásnak a visszaveréséért.

Csak az egész magyar munkásság egységes harca, közös harci frontja képes elhárítani a fenyegető veszedelemet. Minden proletár és minden proletárszervezet harcos egységfrontját szegezzük szembe a fasiszta támadásnak, és harcos egységben védjük meg szervezeteinket! ... mozgósítani az egész magyar munkásságot a vakmerő fasiszta támadás visszaverésére”. (Kiemelés ÖP.)¹⁵

A kommunista vezetés alatt álló festő szakosztály tehát már a VII. kongresszus előtt az egységfrontra hívott fel és a mozgósítást a Szaktanácsra bízta. A kőművesek 9-én, 16-án és július 19-én felhívást bocsátottak ki és harcot hirdettek a fasiszmus ellen a szakszervezetek védelméért. „Soha még olyan komoly és közvetlen veszély nem fenyegette a munkásmozgalmat, és így az építőmunkás mozgalmat is, mint most. Nem kevesebbről, mint arról van szó, hogy a kormány még a nyáron meg akarja csinálni az érdekképviselési rendszerről szóló törvényt, amely elvágja a munkásmozgalom ütőerét, megszüntetni akarja a szakszervezetek működését... Veszélyben a meglevő szervezkedési és gyülekezési szabadság... Rendkívül komoly időket élünk. Komoly időkben komoly, bátor cselekvésre van szükség. Harcot hirdetünk és csatasorba hívunk minden építőmunkást... *Harc a fasiszmus ellen, harc a szakszervezetek megvédéséért!*”¹⁶ (Kiemelés ÖP.)

Az építőmunkások tehát — különösen e két szakosztály — a KMP politikájához híven az egységfront megteremtésében látták a fasiszmus elleni harc legjobb módját, emellett a szakszervezetek megerősítésével, e küzdelem sikeres megvívásának feltételei megteremtésével is foglalkoztak.

¹⁴ PI. Arch. Ész. I. 1934/13.

„Kőműves szaktársak!

Ács szaktársak!”

Csatlakozzatok a festő szakosztály egységfront határozatához! *Teremtsük meg együtt az építőmunkásság acélos egységfrontját!* A tőkés támadások ellen! *A fasiszta terror ellen!* Az imperialista háború ellen! *Éljen a győzelmes proletár egységfront!*”

¹⁵ PI. Arch. Ész. III. 6/1935/2. Lásd: Munkáért, kenyérért, szabadságért... Dokumentum. 184. old.

¹⁶ PI. Arch. Ész. I. 1935/32. A budapesti kőművesek szervező bizottságának felhívó levele az 1935. június 9-i gyűlésre. (Kézírt írott. Lásd még PI. Arch. Ész. I. 1935/14. Ész. I. 1935/8 a kőműves szakosztály gyűlési felhívásait.

Az 1935. évi aug. 13-i rendőrségi jelentés arról panaszkodik, hogy: „Már a múlt év végén a MÉMOSZ egyik gyűlésén a kőműves szakosztály részéről az „egységfront” megteremtését szorgalmazták. Az „egységfront” megteremtésére való törekvés tipikus bolsevik követelés... Bizalmas értesüléseink szerint a szakosztály elnöke Mersitz Gyula, alelnöke Csatári Balázs és pénztárosa Nagy József is kommunista sejttagok... az egységfront mozgalom szálai is elvezettek a MÉMOSZ egyes szakosztályaihoz.” (PI. Arch. A XIII. 2/1935/15.

A KPM a szakszervezetek védelmére immár 1933 óta szólított fel. Az SzDP is felhívott a fasiszmus elleni harcra és új taktikája révén most objektíve találkozott a KMP-vel. Egy célért küzdött tehát a két párt. Az SzDP tevékenységében igen nagy szerepet töltenek be a szakszervezetek, a KMP is bennük látja a legális és illegális munka összekapcsolásának legjobb területét. Sok függött tehát attól, hogy a szakszervezeti vezetők felismerik-e az új feladatot, segítik-e az új helyzetben a párt politikájának érvényesülését.

Az 1935 július 22-i összehoztatási ülés jegyzőkönyvének tanúsága szerint a MÉMOSZ Központi Vezetőség is foglalkozott a fasiszta veszéllyel. Szakasits Árpád leszögezte: „Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a fasiszmus is szembe fordul velünk.”¹⁷ Ugyanakkor azonban, amikor a baloldali építőmunkások nézeteit képviselő Rajk László megállapította, hogy „tisztá gazdasági harc nincs, amikor fasiszta politika az irányító, akkor tenni kell.”¹⁸ Ekkor Szakasits már a munkásegység mellett, de — a jelenlévő rendőrtisztviselőre való tekintettel — az építőmunkás egység elutasításának szellemében élesen fellépett az ellen, hogy a sztrájknak politikai jelleget adjanak.¹⁹ Az ezekre történő utalás érthető, hiszen a szakszervezet — alapszabályai értelmében — politikai kérdésekkel nem foglalkozhatott. Szakasits Árpád figyelmeztető szavai egyúttal a rendőri szervek esetleges támadásának a kivédésére is irányultak. Így indult meg az előkészület az 1935 évi nagy építőmunkás sztrájkhoz.

Az 1935. évi építőmunkás sztrájk 1935 júl. 25-től aug. 19-ig tartott. A sztrájkban 10 000 építőmunkás vett részt.²⁰ A sztrájk kenyérharcként indult, de a KV. intelme ellenére fontos politikai követelése is voltak. Az egyik felhívásban ez áll: „A mi harcunk tiszta kenyérharc, de természetesen *küzdünk önrendelkező jogunkért*... Éljen a kenyérért és önrendelkezési jogért harcoló építőmunkásság!”²¹

Az építőmunkások sztrájkja megmozgatta az ország valamennyi munkását, akik jelentős anyagi támogatást nyújtottak a harcoló építőknek. Az Egyesült Szakszervezeti Ellenzék viszont azt szerette volna, ha az egységes, valamennyi szakmára kiterjedő harccá válhatott volna és ezért többször szólította fel a más szakmabelieket az építők sztrájkjának támogatására. „*Ha győznek a harcoló építőmunkások, akkor megnyílik az út a magyar munkásosztály egésze előtt a tőke és a fasiszmus elleni újabb rohamra, ha veszítenek, akkor a burzsoázia, a kizsákmányolók, a fasiszta terror kap szabad utat a munkásosztály, az összes dolgozók még mélyebbre való tiprására és fokozottabb elnyomására. Ezért kell győzni az építőmunkásoknak!* — a kormány és a hatóságok közös frontja ellen... az összes magyar dolgozók egy emberként álljanak ki a sztrájkolók védelmében!!... *Csak egy út van! A harc útja! Egységes akarattal, egységes harccal visszaverni a tőkés fasiszta tábor támadásait, és az építőmunkások győzelemre segítségével győzelemhez segíteni az egész munkásosztályt!*”²² (Kiemelés — ÖP.)

A sztrájk egész ideje alatt imponáló egység volt és ez volt a sztrájk legnagyobb eredménye is. A Sarló és Kalapács 1935 szept. 1. számában Friss István a többi között így értékeli a sztrájkot: „az egységfront győzelme volt... időlegesen meg-

¹⁷ PI. Arch. Ész. I. 1935/13. A MÉMOSZ budapesti csoportjai és szakosztályai vezetésének 1935. júl. 22-i összehoztatási ülésének jegyzőkönyvéből.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo. Az ilyen kijelentéseket azonban senki soha nem vette komolyan (még a rendőrség sem).

²⁰ A vidéki sztrájkolókkal 35 000-re nőtt a sztrájkolók száma júl. 27-ére. Palotás Imre: Az 1935. évi diadalmas sztrájk. c. broszura 14. old.

²¹ PI. Arch. Ész. I. 1935/14.

²² Lásd: Munkáért, kenyérért, szabadságért... 200. old.

állította Gömbös támadását a szakszervezetek ellen ... a munkásság egészét képviselte a vezetés.” A sztrájk jelentőségét mutatja, hogy még a K. I. VII. kongresszusa is üdvözölte. Talán ennyi is elég lesz annak érzékeltetésére, miért is lett a sztrájknak óriási előrelendítő hatása a munkásmozgalomra. „A tömegek nyomására, ami az 1935-i sztrájk után különösen jelentős volt, a vezetőség sok mindenben engedni volt kénytelen ... a sztrájk után ... nem zártak ki baloldali magatartásuk miatt tagokat, sőt a kizártak közül többeket vissza is vettek, De nem vették vissza mind.”²³

A központi vezetőség a baloldaltól és az egységfrontnak a kommunisták által javasolt formájától féltette a szakszervezeteket és ekkor még gyakorlatilag elutasította a munkásegységet. A baloldal, az ellenzék tevékenységének, a mögötte felsorakozott tömegek nyomásának és nem utolsó sorban a harc során elért eredménynek volt köszönhető, hogy a MÉMOSZ Központi Vezetősége 1936 elejére már változtatott 1935. évi álláspontján. Az ekkortájt egymásután rendezett tömeggyűléseken a vezetők is radikálisabb húrokat pengettek.²⁴

A MÉMOSZ szervezeti megerősödésében és osztályharcos szellemű politikai vonalvezetésében nagy szerepe volt a baloldal megerősödésének, amely miatt a rendőrségi jelentések tele vannak panasszal. „A MÉMOSZ-ban a kőműves szakosztály f. hó 25-én tartott tisztújító ülésén elnökké Fodort választották, aki az ESzE-vel eddig is a legszorosabban együttműködött. Az ellenzék részéről a MÉMOSZ vezetőségébe Kenézt és Papot választották be.” — állapította meg a rendőrségi jelentés.²⁵ Fodor Gyula ebben az időben a legtekintélyesebb baloldali szociáldemokrata, Kenéz és Pap elvtársak már ekkor is KMP tagok voltak. Ezek után nem lehet csodálkozni azon, hogy az új vezetőség tevékenységét a következőes osztályharcos szellem jellemezte. Fodor „Hangoztatta, hogy a kőműves munkásság új bérharcok előtt áll, ezért össze kell kovácsolódnunk. Az ellenzék azt vetette a régi vezetőség szemére, hogy nem áll osztályharcos alapon. Ezért mint a szakosztály új elnöke szükségesnek véli bejelenteni, hogy a vezetőség csak az esetben képviselhet osztályharcos politikát, ha a szakosztály tagjai is osztályharcosok. Szerinte itt az ideje, hogy mindenki osztályharcos tevékenységet fejtsen ki.”²⁶ A MÉMOSZ baloldalának tevékenysége nemcsak a központi vezetőségre volt hatással, hanem azt is elérte, hogy az SzDP vezetősége is felismerte, hogy a szakszervezeteket felhasználhatja saját megtépzott tekintélyének növelésére.²⁷

²³ Palotás Imre elvtárs válasza a kongresszussal kapcsolatban feltett kérdésekre a tanulmány szerzőjének 1966. márc. 19-én.

²⁴ Építőmunkás 1936. febr. 3. old. XXXIV. évf. 2. sz. A budapesti építőmunkások nagygyűlésén Szakasits Árpád beszéde például.

²⁵ PI. Arch. Baloldali Összesítő 1936. jan. 31.

²⁶ PI. Arch. Baloldali Összesítő 1936. febr. 14.

²⁷ Az 1936 március hóban kiadott „MÉMOSZ baloldal” aláírással ellátott „Építőmunkás Egység” című sajtótermékben arról értesítették az olvasókat, hogy a festő szakosztály élére a f. évi közgyűlés után az 1934. évihez hasonló „radikális” vezetőség került. A MÉMOSZ baloldal harcot hirdet a szakszervezet megvédéséért, a minimális bérek betartásáért. „A f. hó 13-i gyűlésen követelni fogják a Szaktanácstól egy rendkívüli kongresszus összehívását április hó első felére, melynek célja a munkanélküli segélyért folyó harcnak az egész ország területére való kiterjesztése lenne ... A baloldali munkások szerint minél nagyobb tömegeket kell az utcára vinni, mert ha a rendőrség szét is veri őket, löni azonban nem mernek, mert az igen káros hatással lenne a magyar külpolitikára.” (PI. Arch. Baloldali Összesítő 1936. március 13.)

Igen nagy érdeme a baloldalnak, hogy felismerte a szakszervezetek jelentőségét, és a Komintern és a KMP határozatának szellemében megértette, hogy azok segítségével, ill. azok keretében osztályharcos politikát lehet folytatni. „A MÉMOSZ f. hó 9-i bizalmi ülésén felszólaló baloldali építőmunkások hangoztatták, hogy a munkásság osztályharca csakis a szakszervezeteken keresztül vívható meg eredményesen. Szerintük a szakszervezeti mozgalom az egyedüli út, amelyen keresztül

Növekszik tehát a harcossal antifasiszta egységre való törekvés, amelynek okai: a baloldal megerősödése az építőmunkás szervezetekben, — az antifasiszta egység szellemében; a külföldi népfrontmozgalom sikerének hatása; a magyar fasizmus veszélyének fokozódása. Mindezek hatnak az országos vezetésre is, ami abban is kifejeződésre jut, hogy a MÉMOSZ Központi Vezetősége, ha nem is egységesen, de eltérő — lényegesen radikálisabb — álláspontot vall, mint az SzDP hivatalos vezetése. Kétségtelen, hogy e változásban nagy szerepük van a kommunistáknak, akik — ha nem is mindig következetesen és teljesen egyértelműen, de — törekedtek a KMP munkásegységfront megteremtésére irányuló politikájának érvényre juttatására az építőmunkás mozgalomban. Ennek jele az is, hogy egyes gyűléseken az építőmunkások a francia népfront példájára hivatkozva *népfront* létrehozására is felhívtak.

„A MÉMOSZ-ban f. hó 5-én megtartott felvilágosító és propaganda előadás keretében az előadó igyekezett a francia és spanyol népfrontpolitikát előnyös színben feltüntetni. Szerinte a magyar proletáriátus is láthatja, hogy csakis a megfelelő összefogás után szállhat szembe a fasiszta reakcióval, amit pedig a legkönyebben szervezkedéssel érhetnek el, s mert a szakszervezetek rendelkezésükre állanak, így könnyű szerrel szervezkedhetnek. Szükségesnek vélik az ipari és földmunkásságnak egységfrontba tömörítését az új magyar kollektív állam megvalósítása céljából... a jövőben minden vasárnap tartanak ilyen propaganda és felvilágosító előadásokat,”²⁸ — szól ismét a baloldal tevékenységét igazoló rendőrségi jelentés. Jórészt a baloldallal volt köszönhető az is, hogy a *MÉMOSZ figyelme ráirányult a munkás—paraszt szövetségre*, amely a fasizmus elleni eredményes harchoz elengedhetetlen volt.

Ismeretes, hogy az építőipar jelentős számú, túlnyomórészt a mezőgazdasági szegénység soraiból kikerült segédmunkást foglalkoztatott. Ebből a körülményből ered a MÉMOSZ-nak az a felismerése, hogy a napi követelésekért, de a fasizmus ellen vívando sikeres harc érdekében is szükséges a földmunkásokkal egységfrontba tömörülés. A kitartó munka eredményre is vezetett. Az Építőmunkás 1936. májusi száma a MÉMOSZ-nak a vidékkel való kapcsolatáról írva megállapította, hogy a

a gazdasági harcok leple alatt osztályharcos munkásmozgalmat tudnak kifejteni. A munkásság szakszervezeti harcának kettős eredménye van. Egyik, a legjobb esetben pár filléres béremelés, a másik pedig, ami sokkal fontosabb: az *erkölcsi eredmény*. Az osztályharcos proletáriátusnak feladata, hogy megengedett harci fegyverével minél gyakrabban éljen, mert ezzel nemcsak hogy gyengíti a burzsoáziát, hanem tömegeket nevel a harchoz... Minden munkásnak be kell lépni a szakszervezetbe... a szakszervezet nem tagdíjjárulékot kíván a munkástól, hanem azt, hogy mindnyájan a szakszervezetek harcossal soraiban legyenek”. (PI. Arch. Baloldali Összesítő. 1936. ápr. 17.)

Vajon mi tette lehetővé az építőmunkás mozgalom eredményes szervezkedését már 1936 elején? Kétségtelenül az alapos előkészítő munka. Mindenek előtt pedig a MÉMOSZ baloldali elemeinek nagy aktivitása. Erre az időre az akkori vezetők így emlékeznek vissza: „1935 májusában már odaértünk, hogy Budapesten nem volt munkanélküli építőmunkás. Május végén már 700 bizalmink volt Budapesten. Ez azt jelentette, hogy mintegy 1000 épületben ott vannak az embereink, akik tervszerűen agítálnak és készítik a harcot... A létbizonytalanság adta a fő erőt az embereknek ahhoz, hogy harcoljanak, ... a sztrájkjog, a bizalmiak elismerése a fasiszta munkáskamarákkal szemben.” (PI. Arch. H-f-52 Fodor Gyula visszaemlékezése 1960. április 5-én.)

A MÉMOSZ egy másik régi baloldali harcosa így emlékezett: „Amíg Németországban a fasizmus dühöngött, mi már meg mertük támadni a Gömbös kormányt... munkahelyi mozgalmakat készítettünk, nem hagytuk pihenni a vállalkozókat. Amit lehetett, azt kibirkóztuk tőlük... ezek a harcok mindig eredményesek voltak, pedig mostmár új ellenségeink is voltak; a Nemzeti Munkaközpont”. (PI. Arch. H-c-11 Cser Sándor visszaemlékezése 1958 szeptember 4-én.)

²⁸ PI. Arch. Baloldali Összesítő 1936. április 10.

központnak 200 község és város építőmunkásságával van kapcsolata.²⁹ Ezt a munkát akarták tovább fokozni a Szakszervezeti Tanács által meghirdetett májusi agitációs hónap során.

Az 1936. évi agitációs hónap

A szakszervezetek minden esztendőben a májusi hónapot használták fel agitációs kampányra. Az 1936. évi agitációs hónapot is elsősorban a taglétszám növelése szempontjából hirdették meg, de egyúttal azzal a céllal is, hogy kellő tömeget biztosíthassanak a fasizmus elleni harchoz is. Az SZDP májusi felhívása már egyenesen a fasizmus elleni küzdelemre szólít fel. „Május elsejét . . . szenteljük a szabadság és demokrácia nagy és teremő erejének . . . A békének, a szabadságnak, a gazdasági újjáéledésnek a diktatúrák állják útját. Össze kell fognia tehát minden népnek a diktatúrák ellen. Május elsején a népeknek az egész világot betöltő hangon kell tiltakozniuk a minden eszményt eltipró, kultúrát veszélyeztető fasiszta diktatúrák ellen. A magyar munkásosztálynak is ebben a szellemben kell megünnepelnie május elsejét.”³⁰

Április végén a szakszervezetek összvezetőségi ülése határozta el, hogy május a szakszervezeti agitáció hónapja. Az összvezetőségi ülésen legalább 2000 ember vett részt, amelyen Peyer Károly ismertette az agitáció feladatait. „A munkásság sohasem tűr meg ráerőszakolt szervezeteket, hanem csak olyanokat, amelyeket maga alkot és maga vezet. (Hosszantartó viharos taps. Felkiáltások: Le a fasizmussal!)”³¹

Az agitációs hetek folyamán Peyer több helyen is felszólalt a fasizmus szélsőséges formái ellen. A Népszava 1936. május 7-i számának első oldalán a parlamentben elhangzott felszólalása olvasható. Ebben tiltakozott a horogkeresztes propaganda állami támogatása ellen.³²

Az agitációs hónap szép eredménnyel zárult. Erről Peyer így adott számot: „... csupán ebben a hónapban a munkások, alkalmazottak és tisztviselők 340 szakmai gyűlésen, üzemi értekezleten és egyéb összejövetelen tettek tanúságot a szabad szakszervezetek programja és célkitűzése mellett . . . 8000 új tag lépett be csupán ebben a hónapban a szakszervezetbe . . . A munkásság ezrei és ezreinek öntudata a szakszervezetek felé fordult, mert egyedül a szakszervezetekben találhatja meg a jobb élet felé vívő utat.”³³

Peyer szavai és ama tények között, hogy a kommunistákat felvették a szakszervezetekbe és a baloldal keretében tevékenykedni hagyták őket, sőt egyes helyeken a vezetés is kezükbe került, vagy vezetőségi tagságuk révén érvényesíthették befolyásukat, első pillantásra úgy tűnik, mintha mély ellentmondás volna. Ezt a megfigyelést még csak erősíteni látszik az a körülmény, hogy Peyer a szociáldemokrata

²⁹ „Hónapok óta közöljük a vidéki híreket. Városok és községek egész sorában mozdult meg az építőmunkásság, és elég talán, ha annyit mondunk, hogy a MÉMOSZ-központnak 200 község és város építőmunkásságával van kapcsolata. Új csoportok egész sora alakult, s a régi kipróbált csoportok is nagy buzgalmat fejtenek ki mindenütt. (Építőmunkás 1936. májusi szám 3. old.) A jelentés 32 helyről számol be, ahol új csoport jött létre csupán áprilisban.

³⁰ Népszava 1936. április 21. LXIV. évf. 91. sz. Májusi Kiáltvány Magyarország dolgozó népéhez! A budapesti építőmunkások szervező bizottsága hasonló szellemű felhívást tett közzé. Pl. Arch. Ész. I. 1936/11. A budapesti építőmunkások szervező bizottságának felhívása 1936.

³¹ Népszava 1936. május 1-i száma. 17. old. Peyer beszámolója a szakszervezeti összvezetőségi ülésen a Vasasok Székházában.

³² Népszava 1936. május 7-i számának első oldala „A horogkeresztes propagandáról”. c. cikkből.

³³ Szakszervezeti Értesítő. 1936. júniusi száma XXXIII. évf. 6. sz. Peyer Károly: A szakszervezeti hónap eredménye. c. cikk. 1. old.

munkásmozgalmat egyformán fenyegető veszélyként tüntette fel a kommunista eszméket, rendszert és a fasiszmus ideológiáját és rendszerét, mégis elsősorban a fasiszmus elleni összefogásra szólított fel. A kommunistákat és a velük egyetértő baloldaliakat pedig azért tessékelt ki a munkásság szerveiből, mivel bennük szerte túlzó álláspontjuk révén a fasiszmus elleni hatékony küzdelem gátját, fékjét, az erők megosztóját látta. A gyakorlatban azonban a helyzet másként alakult. A jobboldali szociáldemokrata vezetők nemzetközi viszonylatban megosztották, gyengítették és német, osztrák viszonylatban éppen ezért a fasiszmussal szemben vagy teljesen védtelenné tették a munkásosztályt, vagy végzetesen legyengítették ellenállását. Peyerék állásfoglalása hazai viszonylatban ugyanolyan végkimenetellel fenyegetett, ha egyedül ők irányítják a mozgalmat, mint a fasiszmusnak már áldozatul esett országokban. Azt Peyerék is jól látták, hogy az adott időszakban, a fasiszmus a fő veszély. Mivel ők a polgári demokrácia hívei voltak, ezt pedig a fasiszmus veszélyeztette, felléptek ellene. És így bár a jobboldali vezetők együttműködtek a rendőrséggel, ragaszkodtak a legalitáshoz most mégis antifasiszta mivoltuk kerekedett felül és arra törekedtek, hogy összefogják a szervezett munkásság erőit a fasiszta veszély ellen. Kommunista ellenességük, legalitás féltésük, reformizmusuk miatt azonban gyakorlatilag nem kívántak támaszkodni valamennyi, a fasiszmus elleni harcra kész, megszervezhető erők összefogására. Az SzDP-ben és a szakszervezetekben dolgozó baloldali közép- és alsó funkcionáriusok és egyszerű munkások nyomására azonban kénytelenek voltak megengedni a kommunisták belépését a szakszervezetekbe, sőt még vezetőségbe kerülésüket is mindaddig, amíg a baloldali vezetőségek politikája nem lépte át az általuk még megtűrhetőnek vélt kereteket. Ha azonban úgy vélték, hogy a baloldaliak már veszélyeztetik az ő felső vezető szerepüket, vagy a legalitást, a rendszer iránti lojális ellenzéki magatartást, akkor felléptek ellenük és nem riadtak vissza az adminisztratív intézkedéstől sem. A munkásszervezetek tömegerejének növekedésében a munkásosztály akcióegységének létrejöttében tehát volt szerepe a jobboldali vezetésnek is, de abban, hogy olyan ugrásszerűen nőtt a szervezett munkásság ereje, s ezzel szinte párhuzamosan osztályharcos magatartása is, abban a baloldali szociáldemokratáknak és az általuk támogatott, a szakszervezetekbe az ő segítségükkel bejutott kommunistáknak volt döntő szerepük. A baloldali szociáldemokraták éltek azzal a lehetőséggel, hogy számos helyen kezükben volt a vezetés, vagy jelentős befolyásuk volt a vezetésre és ezzel lehetővé tették a kommunisták működését, akik eszmeileg következetes politikai vonalvezetéshez segítették a baloldali szociáldemokratákat, hozzájárultak ideológiai tisztánlátásuk fejlesztéséhez, egyes esetekben pedig sikerült a munkás tömegeket olyan mértékben maguk mellé állítani, hogy bekerültek a vezetőségbe a baloldali szociáldemokraták mellé és támogatásukkal segítették őket vagy egyes szakosztályokban ők lettek a vezetők. (pl. a festőknél, kőműveseknél). *Ez a munkás-egységfront gyakorlati megvalósításának egyik megnyilvánulása és eredménye volt, és jelentős gyakorlati hozzájárulás a KMP új irányvonala kidolgozásához.*

Ebben az esetben tehát igaza volt a rendőrségnek, amikor azt állította, hogy „A baloldaliak visszatérése nélkül a szakszervezetek ilyen mérvű megerősödése nem következett volna be.”³⁴

³⁴ PI. Arch. Pol. res. sor. 1936. június 26.

A MÉMOSZ országos kongresszusa és XVIII. küldöttközgyűlése

Az agitációs hónapnak a MÉMOSZ szempontjából a kongresszus³⁵ és küldöttközgyűlés volt a legkiemelkedőbb állomása. Az Építőmunkások Szövetsége május 9-re „országos kongresszust hívott össze — tudósít a Népszava, — amely megelőzi vasárnapi küldöttközgyűlését. A kongresszust a szövetség a szakszervezeti hónap nagy céljainak szolgálatába állítja. Egyébként is erőteljes agitációs munka folyik az épületeken, az ácsstelepeken, a kőfaragók, festőmunkások, kövezők, burkolók, kályhások mind valamennyien lelkesen dolgoznak a toborzó munka sikere érdekében.”³⁶

Az osztályharcos építőmunkások: a baloldali szociáldemokraták és a kommunisták a kongresszust és a küldöttgyűlést is fel akarták használni arra, hogy meggyőzzék az építőmunkás küldötteket és rajtuk keresztül a munkástömegeket arról, hogy tartós eredmények csak osztályharcos fellépéssel érhetők el, és csak akkor, ha a napi gazdasági jellegű követelésekért folytatott küzdelmet összekapcsolják a politikai harccal, a fasizmus elleni állásfoglalással. Erre hívott fel a KMP „Eltársi levele” és ennek szellemében a MÉMOSZ kommunistái is. Az osztályharcos politika folytatásának azonban az volt a feltétele, hogy a MÉMOSZ-nak és egyes szakosztályainak élére osztályharcos vezetők kerüljenek. Ezeknek a feladatoknak megfelelően fogalmazta meg igényeit a baloldal és ez a szellem hatotta át az általa szervezett május 1-i ünnepség szónokainak beszédeit is.

A különböző szakosztályok baloldali elemei követelték a küldöttközgyűlés mielőbbi összehívását és osztályharcos vezetők választását. Gyűléseiken, leveleikben pedig meghatározták a közgyűlés feladatait is. „A folyó évben tartandó országos küldöttközgyűlést a koratavaszi időben, de legkésőbb március hóban... tartsa meg a központi vezetőség” — olvashatjuk a kőműves csoport, ács-csoport, valamint a festő szakosztály nevében küldött levélből —. A levél a küldöttközgyűlés feladatáról ezt írta: „Úgy a 48 órás munkaidő, valamint a közvetítés érdekében indított országos harcot megerősítve folytatnunk kell. És ezt eredményesebbé tenni csak úgy tudjuk, ha az országos küldöttközgyűlés maga harcos elszántsággal odaáll a kérdések mellé és ilyenirányú határozataival a harc módját és irányát megállapítja... Mi úgy látjuk, hogy egy korai küldöttközgyűlésen megtanácskozott harc nagyobb átfogó erővel bír és kevesebb áldozattal több eredményt hoz, mint egy nyárba nyúló kész események elé állított küldöttközgyűlés.”³⁷ Kívánságuk nem teljesült. A KV. a koratavaszi időpont helyett jobbnak látta a májusi agitációs hónap idejére tenni a kongresszust és a küldöttgyűlést — a mozgalom szervezeti megerősítése szempontjából helyesen. A baloldal beletörődött a májusi időpontba, de nem értett egyet Szakasits Árpád elnök még április 19-én is hangoztatott ama nézetével, amely szerint a 8 órás munkaidő bevezetése — az erről szóló törvény elfogadása —, továbbá a minimális bérekről szóló rendelet a dolog elintézését jelenti, hanem további harcra szólított fel.³⁸

³⁵ A kongresszus az építőmunkások általános tanácskozása volt, az építőmunkások helyzetéről és feladatairól, amely a szervezett és szervezetlen munkások irányában propaganda jelentőségű volt, a küldöttközgyűlés a MÉMOSZ belső életével foglalkozott.

³⁶ Népszava 1936. május 6. 6. old.

³⁷ Pl. Arch. Ész. I. 1936/27. Fodor Gyula I. sz. kőműves csoport Hegyi János, Molnár József ács-csoport, Vass József festő szakosztály nevében küldött levele a MÉMOSZ Központi Vezetőségének. (Dátum nélkül.)

³⁸ Pl. Arch. Baloldali Összesítő 1936. május 1.

A baloldali vezetők május 1-ét munkaszünetként és az általános építőmunkás sztrájk kezdetének napjaként jelölték meg. A MÉMOSZ-ban a baloldaliak május 1-én be nem jelentett ünnepélyt tartottak, ahol mintegy 1000 főnyi hallgatóság előtt a szónokok hangoztatták, hogy „a proletárság legnagyobb ellenségeit az olasz, a német, az osztrák és magyar fasiszta társadalmi berendezkedésben látja. E fasiszta elnyomatás ellen a proletárságnak is egységfrontba tömörülve kell küzdeni.” Remélik a szónokok, hogy a magyarországi szociáldemokrata párt vezetősége is követni fogja a spanyol, ill. a francia szociáldemokraták példáját.³⁹ A spanyol és a francia példa követésére való hivatkozás helyes, de a magyar sajátosságokra nem utalni a kérdés nem kellő elemzésére vall. A fasiszmus ereje, évtizedes ideológiai romboló hatása, az egyes rétegek viszonya a fasiszmushoz Magyarországon más volt, mint Francia- és Spanyolországban. A KMP illegalitásban működött. Az SzDP legális tevékenységét kockáztatta volna és súlyos kárt okozhatott volna a hazai munkásmozgalomnak, ha lemásolja a francia, vagy akár a spanyol példát. Magyarországon a szakszervezeteknek éppen emiatt is különös jelentősége volt a fasiszmus elleni harc szempontjából. Magyarországon az egységfront politika sajátos módszereit kellett megkeresni és ezek eltértek a francia és spanyol módszerektől. Ez volt az, amit az SzDP vezetői nem vettek kellően figyelembe, mert nem elemezték a magyarországi viszonyokat, nem kutatták a sajátos helyzet okait és nem iparkodtak ezeknek megfelelő egységfront—politikát kidolgozni. A baloldaliak ezért „indítványozták, hogy a MÉMOSZ május 10-i kongresszusán a jelenlegi vezetők helyett osztályharcos vezetőket válasszanak, mert ilyenekre a munkásságnak a mai helyzetben nagy szüksége van, annál is inkább, mert szerintük az építőmunkásság nagy harcok előtt áll, mely harc az új világ megvalósítását célozza.”⁴⁰

Az 1936. május 9-i országos építőmunkás kongresszuson 12 budapesti küldött, 43 vidéki városból 48 küldött vett részt. A központi vezetőség, a nagy választmány és felügyelő választmány 27 küldött taggal szerepelt a kongresszuson.

A MÉMOSZ kongresszusától és XVIII. küldötközyűléstől az építőmunkásság egésze a mozgalom fellendülését várta. A kongresszus napirendje is arról tanúskodott, hogy az építőmunkások legégetőbb napi problémáiról folyik majd a megbeszélés. A napirend a következő volt. „1. Az építőmunkásság gazdasági helyzete és legközelebbi feladatai; 2. Az építőipari munkanélküliség és az inségmunka; 3. A legkisebb munkabérek megállapítása és a 48 órás munkahét kérdése az építőiparban.”⁴¹ A napirendi pontok mutatják azt, hogy a KMP levelének megfelelően a mindennapi érdekeket érintő kérdésekkel foglalkoztak.

A kongresszuson napirendre tűzött pontok vitája során nagy jelentőségű volt a résztvevők egységes állásfoglalása a fasiszmus elleni harc mellett. Nemcsak a felszólalások, hanem Szakasits Árpád megnyitója és záróbeszéde is ezt az eltökéltséget juttatja kifejezésre. Figyelmet érdemel az a körülmény, hogy a kongresszus, amely alaposan elemezte az építőmunkások helyzetét, annak javulását, a szervezeti erők növelésétől és a fasiszmus elleni harctól várta. A MÉMOSZ Központi Vezetőségének jelentése az 1936-os évi helyzetről azt írja, hogy „1936-ban az építőmunkásoknak közel egynegyed része még 10 hetet sem dolgozott és csaknem háromnegyed részük félévig sem volt foglalkoztatva.”⁴² Ez akkor volt, amikor már „vége

³⁹ PI. Arch. Baloldali Összesítő 1936. május 8.

⁴⁰ PI. Arch. Baloldali Összesítő 1936. május 8. (A MÉMOSZ kongresszus nem május 10-én, hanem 9-én volt, a dátum a jelentésben pontatlan, lehet hogy a küldötközyűléssel keverték össze, amely valóban 10-én volt.)

⁴¹ Építőmunkás 1936. márc. XXXIV. évf. 3. szám. 2. old.

⁴² MÉMOSZ Központi Vezetőség jelentése az 1936—37. évi működéséről. 1938. május 8.

szakadt” a hanyatlás korszakának, el lehet képzelni milyen volt a helyzet korábban. Arról pedig, hogy milyen volt a kereseti lehetőség, elég megemlíteni, hogy az építőmunkások közül minden ötödik még 200 pengőt sem keresett pusztán az építőiparban végzett munkája révén az 1936-os évben. Több mint fele részüknek az évi összeresete 400 pengőn alul maradt és mindössze 5%-uk évi jövedelme haladta meg az 1000 pengőt. Ezért, hogy fenntartásukról gondoskodhassanak más, nem e szakmabeli munkát voltak kénytelenek vállalni. Mindez rendkívüli módon megnehezíti a szervezés munkáját és ebből következik a MÉMOSZ taglétszámának állandó ingadozása. Télvíz idejére pedig a létszám minimálisra csökken. A MÉMOSZ az az egyedüli szakszervezet Magyarországon, amely az építőipar idényjellegére való tekintettel 9 hónapos, 40 hetes járulékfizetési kötelezettséget állapított meg.

A súlyos hátrányok mellett az építőipar különleges helyzete a mozgalom szempontjából előnyös is. Mivel az építőmunkások vándor munkások, és gyakran változik munkahelyük, e változások miatt nem érzik magukat hozzákötve munkáltatójukhoz, pszichológiaiilag, érzelmileg sokkal szabadabbak, mint más szakma, kisebb üzemek munkásai. Az pedig, hogy vándorolnia kell egyik helyről, sőt egyik helységről a másikba, szinte eleve alkalmassá teszik az építőket a munkásmozgalom eszméinek és a szervezés gondolatának terjesztésére. Az építőmunkást helyzete tehát szinte rendeltetészerűen ösztönözheti arra, hogy terjessze az eszmét, szervezze a mozgalmat.⁴³

A kongresszuson a helyzet elemzésén túlmenően alaposan foglalkoztak a napi követelések elérésére szolgáló tennivalókkal, ezekkel szoros összefüggésben a fasismus elleni harc szükségességével és még mindennek érdekében a szervezetek megerősítésével, a szakmák közötti összefogás, az egységes munkásfellépés kérdésével.

Már Szakasits Árpád utal arra elnöki megnyitójában, hogy az építőiparban is véget ért a hanyatlás időszaka és a MÉMOSZ ereje ismét növekszik. Időszzerű a szakszervezeti erők tudatos növelése.⁴⁴ Hasonló értelmű volt Szakasits Árpád előadói beszéde is, amelyben felhívja a figyelmet arra is, hogy a minimális munkabérek megállapító rendelet jelentőségét nem szabad lebecsülni, de túlbecsülni sem. Gyakorlati megvalósítása az erőtől függ.⁴⁵

A kongresszuson 23-an szólaltak fel, majd egyhangú határozatot hoztak, amelyben mindenekelőtt gyökeres rendszerváltozást, radikális földreformot és a lakástermelés fokozatos szocializálását követelték. Sikra szálltak az építést megindító és a munkanélküliséget csökkentő intézkedések: az építő törvény megalkotása, a telek értékdó bevezetése, olcsó munkáslakások építése érdekében. Szükségesnek tartották a 48 órás majd a 40 órás munkahét törvénybeiktatását, az OTI önkormányzatának helyreállítását, végül a szakszervezetek szabadságának teljes biztosítását.⁴⁶

A kongresszus határozataiból arra lehetne következtetni, mintha csak az építőipar általános helyzetének elemzésével foglalkoztak volna, míg a politikai harc kérdésével csak annyiban, amennyiben ez összefüggött a helyzet változásával.⁴⁷

⁴³ Ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozik a MÉMOSZ Központi Vezetőségének 1936. évi őszi kerületi értekezletére összeállított beszédtervezet. Lásd. Pl. Arch. Ész. I. 1936/21. Beszédtervezet az 1936. évi őszi kerületi MÉMOSZ értekezletre 1936. november.

⁴⁴ Népszava 1936. május 10-i szám 6. old.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Népszava 1936. május 10. 6. old.

⁴⁷ „Az országos kongresszus kénytelen megállapítani, hogy a válság pusztító ereje nem csökkent, hanem növekedett. A munkanélküliek világszerte hirdetett apadása csak látszat. Amennyiben a munkanélküliség számáról szóló statisztikák valóban apadást mutatnak ki, úgy ez egyrészt a fegyverkező, a hadiipar veszedelmes konjunktúrájának eredménye, másrészt azzal magyarázható, hogy a fasiszta országokban óriási munkástömegeket munkatáborokba és inségmunkára kény-

A valóság azonban másként festett. Már Peyer Károly fogadtatása, üdvözlése, méginkább egyes felszólalások, amelyeknek ilyen tartalmára — sajnos — csak Szakasits Árpád zárszavából⁴⁸ következtethetünk, de maga a zárszó is arról tanúskodik, hogy a fasizmus elleni harc kérdése jelentős szerepet játszott a kongresszusi tanácskozásokon.

A kongresszus megnyitásakor a küldöttek — „viharos tapssal, szocialista szolidaritásuk jelével köszöntötték Peyer elvtársat, akit a képviselőházból a fasizmus ellen intézett bátor és szenvedélyes támadása miatt ideiglenesen kitiltottak. A szocialista hűségnek ezzel a megnyilatkozásával kifejezést adtak az ország dolgozó népe hangulatának, amely utálattal és megvetéssel fordul el a barbár fasizmustól és követőtől”.⁴⁹ (Kiemelés — ÖP.)

Szakasits Árpád zárszavában pedig többek között ezt mondotta: „Az építőmunkás tömegek legyenek ott, ahol küzdeni lehet és küzdeni kell, a magyar nagybirtok legyőzése érdekében, de legyenek tisztában azzal is, hogy nem lehet elérni az építőmunkásság jobb sorsát a szabadságért való (kiemelés az eredetiben.) és a fasizmus elleni küzdelem nélkül. (A kongresszus tagjai felugráltnak helyükről és percekig tapsolnak. Óriási zaj, dühöngő közbekiáltások: „Le a fasizmussal!” (Kiemelés — ÖP.) Küzdeni kell minden olyan törekvés ellen, amely a munkásságot akarja egységében megbontani, elszántan harcolni kell a különböző színű „munkásszervezetek” ellen. A magyar munkásságnak csak egyetlen vezető csillaga lehet: a szocializmus (Óriási taps).”⁵⁰

Radikális földreformot már az MSzDP 1930. évi agrárprogramja is követelt. Új mozzanat azonban az, hogy a kongresszus határozata a fasizmus elleni küzdelem érdekében kívánta a földosztást. Erre utal Szakasits Árpád beszédének az a része is, amelyben felszólította az építőipari munkásságot arra, hogy álljon a parasztság oldalára a nagybirtok elleni küzdelemben, amelyet össze kell kapcsolni a fasizmus elleni, tehát valamennyi dolgozó szabadságáért folytatandó harccal. A MÉMOSZ vezetősége tehát kezdte kialakítani az antifasiszta népfrentpolitika fő irányelveit, és a munkás-paraszt szövetségre való felhívással a szövetségi politika alapját is.

Ugyanakkor azonban eltértek a spanyol és a francia népfrentpolitikában legalábbis kezdetben megvalósult munkásegység, a kommunistákkal való együttműködés elvétől. A kommunistákkal való együttműködés szükségességének fel nem

szerítették. De kihagyták a munkánélküli statisztikából azokat is, akik ott, ahol munkánélküli segélyezés van, segélyeiket kimerítették. . . . Az anyagi romlást nyomon követi az erkölcsi romlás is. . . . A munkások egy részét is magával ragadja az anyagi süllyedés. Elhomályosult bennük a munkaerkölcs, a szolidaritás, megfeledkeznek társaikkal szemben való kötelességükről, kivész belőlük a bátorság szelleme és az emberi méltóságérzet. Rabszolgákká aljasulnak, közömbösségbe süllyednek, vagy koldus alázattal tűrik ember voltuk meggyalázását. Mind e következmények közül ez a legsúlyosabb, mert ez vezet oda, hogy a régen kivívott eredmények megsemmisültek, új harcok eredményei nem maradnak tartósak és hogy az építőipari munkaviszonyok általában lezüllöttek.” (Pl. Arch. Ész. I. 1936/15. Határozati javaslat az építőmunkások 1936. május 9-i országos kongresszusa napirendjének első és második pontjához.)

⁴⁸ A kongresszus jegyzőkönyve sajnos nem áll rendelkezésre, így csupán a nyomtatásban megjelent anyagokból, elsősorban párt- és szaksajtóból értesülhetünk az ott lezajlott eseményekről, a felszólalások hangulatáról. A lapok csak a felszólalók neveit közlik, de tartalmukra csupán Szakasits Árpád utal zárszavában. „A felszólalásoknak emléke állandóan kell, hogy ostorozza lelkiismeretünket.” (Építőmunkás 1936. júniusi száma. XXXIV. évf. 6. sz. 7. old.) A küldöttközgyűlés jegyzőkönyve rendelkezésre áll és az ott elhangzott felszólalások szelleméből lehet következtetni a kongresszus hangulatára is.

⁴⁹ Népszava, 1936. május 10. 6. old.

⁵⁰ Építőmunkás. 1936. jún. XXXIV. évf. 6. sz. 7. old. Szakasits Árpádnak a MÉMOSZ. 1936. máj. 9-i kongresszusán elmondott záróbeszédéből.

ismerése húzódik meg Szakasits ama szavai mögött, amelyek szerint „küzdeni kell minden olyan törekvés ellen, amely a munkásságot akarja egységben megbontani, elszántan harcolni kell a különböző színű munkásszervezetek ellen. A magyar munkásságnak csak egyetlen vezető csillaga lehet: a szocializmus”. Szakasits e nézetében itt még tükröződik a nemzetközi és a magyar szocialdemokrácia ismeretes ún. „kétfrontos” álláspontja, amely elhatárolta a szocialdemokrata vezetés alatt álló párt és szakszervezeti munkásmozgalmat, mind a kommunistáktól, mind a fasiszták munkásszervezeteitől, mint különböző színű és az egységet bontó munkásszervezetektől. Az egyetlen vezető csillagként hirdetett szocializmus emlegetése itt kétségtelen a jobboldali vezetés dogmatikus nézetének hatása Szakasitsra, amely a népfretpolitika, a munkásegységfront megeremítése elől, a gyakorlati munka meghatározása elől akart kitérni a szocializmusra való általános, elvont hivatkozással. Ezt úgy indokolták, hogy most az erők átmentése a feladat és ki kell várni az alkalmas időt a szocializmus megvalósítására. Ez a körülmény kétségtelenül jelentős fékje volt a mozgalom lendületének, gátja a munkásegység teljes kialakításának, de a mozgalom előrehaladását nem törte derékba, mert maga a fasizmus elleni harc melletti „hivatalos”, nyílt kiállítás is jelentős előrelépést jelentett és még a súlyos fogyatékok ellenére is mozgósító hatású volt.

Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy ebben az időben még a baloldaliak, a kommunisták között sem volt egységes álláspont a fasizmus elleni harcot illetően. Ebben az időben még csak kialakulóban volt a KMP új irányvonala is, ezért ennek érvényesülése sem lehetett következetes. A SzDP szakszervezeti vezetői közül is csak a messzebbre látók igyekeztek új taktikát kidolgozni, ami nem mindig sikerült. A fő, hogy a kongresszus cselekvésre szólított fel, és ráirányította a figyelmet a segédmunkásokra és az útépitő munkások megszervezésének nagy fontosságára is.⁵¹ Az építők Központi Vezetőségének két évvel később, 1936—1937 évi működéséről készített jelentése a harc másik oldalát, a fasizmus elleni küzdelmet, illetve az erre történő mozgósítást emelte ki a kongresszus érdemei között. Sajnos, ismét csak az ismeretes „kétfrontos” politika szellemében. A jelentés szövegének ez a része önkéntelenül is egyértelmű magyarázatát adta Szakasits Árpád zárszavának és megvilágította az ott meghirdetett „Béke befelé, harc kifelé!” jelszó értelmét. „Egységes harc kifelé, mindazok ellen, akik az igazság keresztre feszítését, a szabadság megsemmisítését követelik. Harc mindenféle diktatúrával szemben munkáért, kenyérért, szabadságért.”⁵²

* * *

A kongresszust követő napon került sor a *MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlésének* megtartására, amelynek napirendjén szerepelt többek között a Központi Vezetőség jelentése az 1935. évi működésről, a Központi Vezetőség, a Felügyelő Választmány választása, valamint döntés az országos kongresszus határozatainak elfogadásáról.⁵³

A küldöttközgyűlés a Központi Vezetőség, az építőmunkás mozgalom 2 éves mozgalmi tevékenységének értékelésére és a kongresszus, a küldöttközgyűlés határozatainak elfogadására, valamint alkalmas vezetőség megválasztására volt hivatott. A mozgalom továbbfejlődése szempontjából a vezetőségválasztás volt a legfontosabb kérdés. Nem véletlen, hogy e kérdés körül igen éles vita alakult ki, amely fényt vetett a MÉMOSZ eddigi ténykedésére és a szakszervezeti baloldal befolyására is.

⁵¹ Építőmunkás, 1936. jún. XXXIV. évf. 6. sz. 1. old. A jövő felé c. vezércikkből.

⁵² A MÉMOSZ KV. jelentése az 1936—37. évi működéséről. 1938. május 8.

⁵³ Építőmunkás 1936. március XXXIV. évf. 3. sz. 2. old.

A küldöttgyűlés alaphangját Szakasits Árpád ütötte meg, amikor megnyitójában megemlékezett a nemzetközi és magyar munkásmozgalom főbb kérdéseiről. „Az elmúlt 2 esztendő meggyőzött bennünket arról, hogy a *fasizmus nem lehet maradó* és képtelen megoldani azokat a világot rengető problémákat, amelyeket a kapitalizmus válsága felvetett. *A fasizmus nem út*, amely a nyomor tengeréből a bizalmatlanság és bizonytalanság állapotából kivezetne, mert nem út, hanem *útvesztő* (hosszantartó viharos tiltakozás, közbeikáltások: „Le a fasizmussal!”). *A fasizmus súlyosbítja a zavarokat*, a munkásosztályt pedig a szolgaság az éhség rettenetes állapotába taszítja.”⁵⁴ (Kiemelés — ÖP.)

A továbbiakban utalt a megnyitó a német és osztrák munkásmozgalom földalatti szervezkedésére; továbbá arra, hogy Európában és azon túl is erősödik a munkásmozgalom. Angliában 10 millió a munkáspárti szavazó; Svédországban, Norvégiában, Dániában szocialista kormányok vannak, Belgiumban, Csehszlovákiában koalíciós kormány van, Svájc legnagyobb pártja az SzDP. Spanyolországban a munkásosztály legyőzte a fasiszta reakciót. Franciaországban a baloldali népfront döntő győzelmet aratott. „*A fasiszta hullám tehát megtörtött és diadalmasan emelkedik ki az európai zürzavarból, a béke, a szabadság, a világ újjászervezésének hatalmas gondolata — a szocializmus.*”⁵⁵ (Kiemelések — ÖP.)

A szakszervezetek mindenütt erősödnek — pl. a francia egyesített szakszervezet taglétszáma a 900 000-ról 5 millióra nőtt⁵⁶ — fejlődnek. A nyugati fejlődés hatása érződik a magyar szakszervezetekben is. Újjáéledt az építőmunkás mozgalom is. Ezek és ezek mozdultak meg, hogy bekapcsolódjanak az építőmunkások szolidaritási és harci csoportjaiba, hogy a nyomorgó, de hitében erős, harci készségében rendíthetetlen építőmunkás tömegek kötelékét hozzák létre.⁵⁷

A küldöttközgyűlési megnyitóban arról is szó esett, hogy az eredményeket a „harcos szellemű” szaktársak nélkül nem érthették volna el. „A Központi Vezetőség nagy és hatalmas munkát végzett az elmúlt két esztendőben, de ez az erő kifejtés nem járt volna sikerrel és eredménnyel, ha a harcosszellemű szövetségű, derék szaktársak lelkes támogatása hiányzott volna... ennek az áldozatkész munkának eredményei mutatkoztak... a budapesti építőmunkás sztrájkban... amely... az építőmunkásság erkölcsi erejének hatalmas dokumentuma. Nyomában következett az országos bérrendezés... ugyanakkor... az építőipari munkaviszonyok rendezése terén roppant feladataink vannak. El kell tőkölnünk, hogy ezeket a feladatokat megoldjuk... A feladatok megoldásának legfőbb feltételét az erős, megingathatatlan egységes és harcosszellemű építőmunkás mozgalom megteremtése”-ben látta és felhívott a MÉMOSZ további építésére, harcosszervezetté formálására. A nagy sztrájk hatására helyreállt az építőmunkások önbizalma, ezt ki kell használni és fokozni kell a harcot”.⁵⁸

A baloldali tevékenység fellendülésében igen nagy szerepe volt annak, hogy az építők szakszervezetének vezetősége is felismerte: a baloldaliak nélkül komolyabb eredményt elérni nem lehet. Erre Szakasits Árpád így emlékezik vissza: „Tűzzel-vassal való harc az ellenzék ellen nem volt soha. Például a szakszervezetben, az

⁵⁴ PI. Arch. Ész. I. 1936/12. A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlésének jegyzőkönyvéből. 1936. május 10. Szakasits Árpád megnyitójából.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Bethlen O.: A KI. VII. világkongresszusa és az antifasiszta, antiimperialista népfront. Párttörténeti Közlemények 1960. 3. sz.

⁵⁷ PI. Arch. Ész. I. 1936/12. A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlésének jegyzőkönyvéből. 1936. május 10. Szakasits Árpád megnyitójából.

⁵⁸ Uo. A rendőrségi jelentés is megemlíti, hogy „A baloldaliak visszatérése nélkül a szakszervezetek ilyen mérvű megerősödése nem következett volna be” (PI. Arch. Pol. res. sor. 1936. jún. 26.)

építőmunkásoknál, de másutt is, éles harcot vívtam hangosan is és közben együtt dolgoztam Apróval, Reszegivel. Én neveztem ki titkárnak a kőműveseknél. Azt írtuk róluk, hogy „rendbontók” közben együtt dolgoztunk velük. Így volt ez a többi szakszervezetben is. A kommunista elvtársak jelenléte a tisztességes szakszervezeti vezetők részére nemcsak hogy nem jelentett veszélyt, hanem erősséget jelentett azokkal az óvatoskodókkal szemben, akik legjobban szerették volna, ha semmi sem mozdul meg. Ilyenek voltak nemcsak a szakszervezeti adminisztrációban, hanem az üzemekben is.”⁵⁹ Valóban, Szakasits már ebben az időben is — többkevesebb következetességgel — együttműködött a kommunistákkal, ez az oka, hogy az SzDP vezetői közül ő ment el legtovább a faszizmus elleni harc felismerésében is.

Szakasits beszédéhez kapcsolódott és még csak emelte a hangulatot Dr. Szekszárdy Lászlónak a Népszava szerkesztősége megbízásából elhangzott felszólalása, aki felhívta az építőmunkásokat a faszizmus elleni harcra. „*A Népszava* — mondotta, — most éppen egy nagy politikai küzdelem elkeseredett csatáit vívja a magyarországi faszizmussal. (Lelkes éljenzés). . . álljanak az építőmunkások most is a régi becsülettel mellénk.”⁶⁰ (Kiemelés — ÖP.)

A küldöttközgyűlés első napirendjének ismertetése kapcsán Széll Mihály titkár felolvasta a KV. jelentését 1934—1935 évi működésükről, amelyet a küldöttek már sokszorosításban is megkaptak. A jelentést Szakasits Árpád és Széll Mihály írta alá.⁶¹

A jelentés, amely előljáróban a nemzetközi építőmunkás mozgalom helyzetével foglalkozott, utalt arra is, hogy a magyar építőmunkás mozgalom súlyos helyzete miatt nem tudott megfelelően bekapcsolódni az Építők Internacionáléja munkájába.

Majd rátért a magyarországi építőmunkások 1934—35. évi helyzetének ismertetésére, előadta, hogy az építőmunkásság és mozgalma szempontjából ezek az évek még a válság éveinek tekinthetők. Az építőipari munkanélküliség változatlanul nyomasztóan hat. A munkaalkalmak tekintetében 1935 második felében csak Budapesten van némi változás, de országosan nem lehet javulásról beszélni. Az építőmunkás tömegek a szó szoros értelmében éheznek, közülük egyesek a mezőgazdaságba, mások gyári napszámos munkára menekülnek.⁶² „A munkaidő megnőtt 12—14 órára, berendezkedtek az éjjeli munkára is — minden pótlék nélkül —, a munkabérek viszont egyre jobban süllyedtek és egyre jobban tombolt a vad akkord. A teljesen kiéhezett építőmunkásság ekkor nyugtalankodni kezdett, az elkeseredés egyre magasabbra hágott, az öntudatos szaktársak hamar felismerték, hogy most elérkezett a cselekvés ideje.”⁶³

A KV. igen nagy gondot fordított a vidéki csoportokkal való foglalkozásra is, igen sokszor felszólalt a hatóságok gyűléseket, csoportokat betöltő intézkedései

⁵⁹ PI. Arch. H-sz-82. Szakasits Árpád visszaemlékezése 1960. okt. 3-án. Friss Istvánné kérdéseire válaszol.)

⁶⁰ PI. Arch. Ész. I. 1936/12. A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlésének jegyzőkönyvéből. 1936. május 10. Dr. Szekszárdy László felszólalása. A felszólalónak a Népszavának a magyarországi faszizmus ellen vívott csatájára utaló mondata — egyébként az SzDP általános politikájához híven — a nyilaskeresztes mozgalom elleni fellépésre célzott és nem általában a magyarországi faszizmus elleni fellépésre.

⁶¹ PI. Arch. Ész. I. 1935/21. A MÉMOSZ KV-ének jelentése az 1934—1935. évi tevékenységről. A MÉMOSZ XVIII. küldöttgyűlésének 1936. május 10. Szakasits Árpád elnök, Széll Mihály titkár.

⁶² PI. Arch. Ész. I. 1935/21. A MÉMOSZ KV-ének jelentése az 1934—35. évi működéséről.

⁶³ Népszava 1936. május 12. 10. old. Széll Mihály jelentése a KV. 1935. évi működéséről a XVIII. küldöttközgyűlésen.

ellen és arra törekedett, hogy ahol 20 tag van, ott megalakuljon az építőmunkások csoportja,⁶⁴ ahol pedig ezt nem érik el, ott befizetőhelyet hozzanak létre. (Befizetőhelyet 4–8 taggal is lehetett létrehozni.)

Egységes akciók indítására hívott fel a KV., a munkaalkalmak teremtése, a munkanélküli segélyezés kiharcolása, a 48 órás munkahét bevezetése érdekében.⁶⁵

A MÉMOSZ KV-nek az a követelése, hogy a dolgozók helyzetének javítása érdekében tegyenek meg mindent, és ennek érdekében tömörítsék az építőmunkásokat, teljesen egybeesett a KMP 1936 januári levelében foglalt azon intencióval, amely szerint a szakszervezeti baloldálnak a munkásság gazdasági követeléseivel kell elsősorban foglalkoznia. Így a követelések egybevágtak és lehetőség nyílt az együttes fellépésre realizálásukért. Ezekben a kérdésekben mind a kongresszuson, mind a küldöttközgyűlésen teljes volt az egység.

Az eredményes szervezőmunka gyümölcseként „a befizetett tagdíjak összege az elmúlt évvel szemben ugrásszerűen emelkedett és közel megkétszereződött az újonnan beiratkozott tagok száma.”⁶⁶

A küldöttközgyűlésen 17 felszólalás hangzott el, 10 a vidék képviselőjében. Valamennyi felszólaló hangsúlyozta a szervezkedés jelentőségét. Gál Benő a Szakszervezeti Tanács képviselőjében a munkabérek szabályozó rendelettel foglalkozva arra hívta fel a figyelmet, hogy „a megállapított béreket minden pillanatban felboríthatják a munkáltatók, ha a munkásság nem gondoskodik védelmükről. Pillanatnyi föllángolások nem biztosítják az eredményt — ehhez szervezkedni kell!”⁶⁷ Kürti Nándor ügyész kiemelte, hogy a rendelet azért jelentős, mert szankciója van. Rámutatott arra, hogy a rendelet nem zárja ki a sztrájk lehetőségét.⁶⁸

A hozzászólók többsége a szervezkedés nehézségeivel foglalkozott. Így pl. Dankó András nyíregyházi küldött a hatóságoknak a szervezkedést gátló tevékenységéről, valamint az új tagoknak szocialista szellemben való neveléséről beszélt. „A munkásságot gazdasági helyzete kergeti a szervezetbe.”⁶⁹ Arra való hivatkozás, hogy a munkások rossz gazdasági helyzetük miatt szervezkednek, a szakszervezeti mozgalom céljának leszűkítését jelenti a gazdasági és szociális kérdésekkel való foglalkozásra. Pedig a szakszervezetek — különösen Magyarországon — mindig többet jelentettek ennél, ebben az időben is — éppen a közgyűlés is bizonyítja — nagy szerepük volt a fasiszmus elleni küzdelemben is.

Geiger György soroksári küldött a hatóságok üldözésével foglalkozott. „Aki azt állítja magáról, hogy szocialista, elviszik a csendőrök.”⁷⁰

Mittli Ernő Jánosházáról, Abt Károly Székesfehérvárról a hatósági üldözésről panaszkodott. Hiller József nagymarosi küldött pedig bejelentette, hogy bár a hatóság feloszlatta a helyi csoportot, „a szocialista gondolat tovább él a nagymarosi építőmunkásság körében... az üldözés éppen arra készíti a dolgozókat,

⁶⁴ A szakszervezeti alapszabály szerint csak 20 tagnál lehetett önálló csoportot alakítani és ezt a hatóságok nagyon figyelték. Gyakran előfordult ugyanis, hogy éppen a bizonytalan munkalehetőségek miatt alácsökkent a taglétszám a 20-nak, és akkor a hatóság azonnal feloszlatozó határozatot hozott. Ez nagyon nehezítette a szervező munkát.

⁶⁵ Érdemes megemlíteni, hogy az építő szakmában elég nagy ellenállást váltott ki a 48 órás munkahét bevezetése, mert ez bércsökkenéssel járt. A kormány ezt az alkalmat is felhasználta az építőmunkások egységének bomlasztására. Ilyen körülmények között a vezetőségnek is sokat kellett tevékenykednie a rendelet jelentőségének megértetése érdekében.

⁶⁶ Népszava 1936. május 12. 10. old. Tudósítás a MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűléséről. Széll Mihály jelentése a KV. munkájáról.

⁶⁷ Népszava 1936. május 12. 10. old. Tudósítás a MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűléséről. Uo.

⁶⁸ Pl. Arch. Ész. I. 1936/12. A XVIII. küldöttközgyűlés jegyzőkönyve.

⁷⁰ Uo.

hogy méginkább összetartsanak.”⁷¹ Nyilván a beszéd hevében csökkentette le Hiller József a mozgalom jelentőségét, amikor az üldözés miatti szervezkedésre utalt. Hiszen a mozgalom határozott cél érdekében jött létre és éppen ennek realizálására való törekvés váltja ki az üldözést.

Abt Károly nagyon szemléletesen agitált a szervezkedés fontossága mellett: „Az a tény, hogy az uralkodó osztályok állandóan elnyomják a munkások szervezkedését, a legjobb bizonyíték arra, hogy ez értéket jelent a dolgozók részére.”⁷²

Dropál János újpesti felszólaló (egyébként a baloldal egyik harcos tagja) a segédmunkásoknak a munkásosztály részeként való kezelésével, megszervezésével és ezzel összefüggésben az egységfront megteremtésének fontosságával foglalkozott. „A segédmunkások és szakmunkások között az uralkodó osztályok teremtetek szántszándékkal válaszfalakat, ezeket a munkásosztálynak kell lerombolnia.” — mondotta. Felszólalását azzal zárta be, hogy „*Munkásegységet követel, mert a munkásosztály csak egységes erővel tud szembeszállni a reakcióval*, a külföldi példák is ezt bizonyítják”.⁷³ (Kiemelés — ÖP.) A baloldal tehát — képviselői révén — törekedett arra, hogy érvényt szerezzen a KMP kialakulóban lévő új irányvonalának, amely ebben az időben még nem lévén teljesen kidolgozott, a szakszervezeti munkában is ellentmondásosan jelentkezett. A baloldal feltétlen érdeme azonban az, hogy a tömegek megnyerésére az antifasiszta egységfrontért folyó küzdelemhez felhasználta a kongresszus és a küldöttközgyűlés fórumát is a kommunista politikai koncepció népszerűsítésére.

Újabb felszólalások után került sor a határozati javaslatnak a szó legteljesebb értelmében vett vitájára. Ez a vita már előszele volt a hivatalos vezetés és a baloldal között az új vezetés megválasztása során lezajlott összecsapásnak. A KV. ugyanis egy sor igen fontos, a mozgalom fejlődését, az építőmunkások anyagi helyzetének javítását, szellemi színvonalának emelését elősegítő határozati javaslat mellett előterjesztett két olyan javaslatot, is, amely — mint a vita során kiderült — kifejezetten a baloldal ellen irányult.

„A XVIII. küldöttközgyűlés kimondja, hogy a szövetség semmiféle olyan bérmozgalmat és sztrájkot nem támogat, amelyet a MÉMOSZ KV-ének tudta és beleegyezése nélkül készítettek elő és mondtak ki... Ezért a KV. megkerülése, tudta és előzetes beleegyezése nélkül bérmozgalmakat indítani, sztrájkhatározatokat hozni nem szabad, sem kollektív szerződés, vagy más ilyen megállapodás nem köthető hozzájárulása nélkül..., mert minden szövetségi és mozgalmi tevékenységért is végsősoron a KV-et illeti a felelősség...”

A küldöttközgyűlés felhatalmazza a Központi Vezetőséget, hogy olyan bérmozgalmakkal, sztrájkokkal szemben, amelyeknek előkészítése és kimondása a KV. tudta és előzetes beleegyezése nélkül történt, megtagadhassa a szövetség erkölcsi és anyagi támogatását, kivéve azokat az eseteket, amelyek elkerülhetetlenek és az érdekelt építőmunkások szempontjából halaszthatatlanok”.⁷⁴

E határozati javaslatnak az a része, amely a centralizmust hangsúlyozza az anarchizmussal szemben, a mozgalom vezetése szempontjából kétségtelenül igen fontos. Az a kitétele, hogy elkerülhetetlen esetekben lehetőséget ad a sztrájk, stb. kimondására, a KV. előzetes beleegyezése nélkül is nem gyöngíti ezt az álláspontot. Ugyanakkor Szakasits Árpád indoklása is, majd különösen a KV-nek a küldött-

⁷¹ Uo.

⁷² Uo.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo. A közgyűlésen elfogadott határozati javaslatból.

gyűlés után szétküldött körlevele világosan utal arra, hogy a határozati javaslat éle a baloldal ellen irányult. Szakasits ugyanis eképpen indokolta a javaslat előterjesztését: „A beterjesztett határozati javaslatban foglalt rendelkezésekre elkerülhetetlenül szükség van, amennyiben ez megakadályozza azt, hogy a szövetség értelmetlen és felelőtlen vad sztrájkokat legyen kénytelen fedezni.”⁷⁵

A gyűlés után szétküldött körlevélben pedig ez olvasható: „A küldöttközgyűlés úgy határozott, hogy... sztrájk csak akkor mondható ki, ha ahhoz a KV. hozzájárult.

Mint hogy pedig minden bérmozgalom és sztrájk eredménye, vagy sikertelensége az egész ország építőmunkás mozgalmát befolyásolja,⁷⁶ *megengedhetetlen*, hogy az ily bérmozgalmak, vagy sztrájkok irányításába szervezeten kívül álló tényezők befolyjanak! Nem szabad tehát megengedni, hogy *bérmozgalmat*, vagy sztrájkot *más terület irányítsa, mint a szövetség hivatalos testülete*.”⁷⁷ (Kiemelés: ÖP.) A más területre történő utalás kétségtelenül a kommunista vezetés alatt álló szakszervezeti baloldallá alakult szakszervezeti ellenzékre vonatkozott. Az ellenzék ugyanis elévülhetetlen érdemeket szerzett az 1935 évi sztrájk idején.

A következő határozati javaslat is — helyes alapelvei ellenére — kifejezetten a baloldal, illetve az ellenzék ellen irányult. „A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlése áthatva attól a meggyőződéstől, hogy azokat a nagy feladatokat, amelyek a szövetségre várnak, csak a legteljesebb egységben lehet megoldani, utasítja a KV-t és a helyi csoportok vezetéseit is, hogy minden tőlük telhetőt tegyenek meg arra nézve, hogy minél tökéletesebben kifejlődjék az egymást megbecsülés elve, az áldozatkészség, a bátorság, a harci készség és a belső fegyelem.

Ugyanakkor utasítja a küldöttközgyűlés a KV-t, hogy hatékonyabban mint bármikor ezelőtt örködjék a szövetség belső rendje... a szövetségi fórumok által hozott határozatok szigorú betartása fölött; *ne engedjen rést ünni a szövetség és a mozgalom egységén*, minden ilyen törekvést, vagy szándékot azonnal és *a legkönyörtelenebbül toroljon meg*, mert semmi sem lehet veszedelmesebb az építőmunkások gazdasági, társadalmi küzdelmére most a fasisztikus törekvések idejében, mint egységük megbontása, hitük megrendítése, bizalmuk aláásása.

A küldöttközgyűlés... hangsúlyozza, hogy a *szakosztályok és a helyi csoportok vezetései kötelesek a Központi Vezetőséget... támogatni*, és a szövetség *egységének biztosítása és megvédése érdekében a maguk részéről is mindent elkövetni. Ha valamely szakosztály és helyi csoport vezetősége ezzel ellentétes magatartást tanúsítana, úgy a Központi Vezetőségnek joga van az ilyen csoportvezetőség működését felfüggeszteni.*”⁷⁸ (Kiemelés — ÖP.)

E határozat elfogadtatására azért is törekedett a KV., mert korábbi gyakorlatot kívánt szentesíteni és a jövőbeni megmozdulásoktól, bírálatoktól így kívánt menekülni. Ezt a szándékot Szakasits Árpád nem is leplezte: „A határozati javaslat célja: hogy biztonságot teremtsen a szövetség életében. *Az elmúlt esztendő sok keserves tapasztalatot szereztek arravonatkozóan, hogy miképpen igyekeznek egyesek, vagy egyes irányzatok a szövetség békéjét mindenáron felborítani.* A határozati javaslat a

⁷⁵ Uo. Szakasits határozati javaslat indoklása. Alighanem az 1935. évi és a kommunisták által szervezett és bevezetett nagy építőmunkás sztrájkra célzott.

⁷⁶ E határozat a sztrájkoknak túlságos nagy szerepet tulajdonít, amikor a bárhol lezajlott sztrájkot úgy tünteti fel, mint amely az egész ország építőmunkásságára hatással lenne.

⁷⁷ Pl. Arch. Ész. I. 1936/23. A MÉMOSZ Központi Elnökség 1936. évi 4. sz. körlevele, valamennyi csoporthoz a legfontosabb és legsürgősebb követelményekről. 1936. június 12.

⁷⁸ Pl. Arch. Ész. I. 1936/12. MÉMOSZ XVIII. közgyűlés jkv.

szövetség békéjét akarja biztosítani és meg akarja adni a KV.-nek a biztonságérzetet.”⁷⁹ (Kiemelés — ÖP.)

A KV-nek, Szakasitsnak az a törekvése, hogy az építőmunkás mozgalom egy-
sége helyreálljon, feltétlenül helyes törekvés volt, mert enélkül komolyabb eredményt elérni nem lehetett. Ez a követelés egybeesett a baloldal igényével is. De a baloldal nem mindenáron való, feltételek nélküli egységet akart, hanem közös elvi alapon nyugvó tényleges egységet. Az pedig, hogy Szakasits a baloldaltól féltette az egységet, az egységbontás irányába hatott. Magatartása tehát ellentmondásos: helyes és helytelen elvek, helyes és helytelen módszerek keveredtek benne. A Központi Vezetőség azonban a határozat elfogadása ellenére sem érezte biztonságban magát. Erre utal a MÉMOSZ 1936 július 7-i körlevele is. „Az utóbbi időben olyan jelenségre lettünk figyelmesek, amelyek a legteljesebb óvatosságra intenek. Ezért arra kérjük a tisztelt vezetőségeket, hogy egyedül és kizárólag a MÉMOSZ központi elnökségének, illetve vezetőségének utasítását fogadják el és ne üljenek fel semmiféle más fölhívásnak. Ne fogadjanak el semmiféle röplapot, körlevelet. Ha ilyen a kezükbe kerül, nyomban semmisítsék meg. Ne engedjenek semmiféle gyűjtést, amelynek célja ismeretlen, és ne engedjenek terjeszteni a szaktársak között semmiféle sajtóterméket. Ne válaszoljanak semmiféle levélre, amelyet nem a központ, vagy valamely helyi csoport hivatalos vezetősége, vagy a hatóságok küldenek. Különösen a sztrájkokkal kapcsolatban aszánprovokátorok kísérleteznek. De kísérleteznek mások is, mert nem tudják elviselni, hogy a MÉMOSZ megint a fejlődés és a megerősödés útján van. Mindezeket kötelességszerűen azzal közöljük, hogy nyitott szemmel, okosan, óvatosan és erélyesen vezessék a mozgalmat a fegyelem és az egység jegyében.”⁸⁰ A határozati javaslatához többen hozzászóltak, de a vita után nagy többséggel mégis elfogadták. A baloldalhoz tartozó „Papp Sándor... tiltakozott a határozati javaslat utolsó bekezdése ellen, amelynek alapján föl lehet függeszteni egy csoport vezetőségét. A szövetséget csak úgy lehet naggyá tenni, ha nincs pallós-jog a KV. kezében az egyes csoportok fölött. A javaslatot vesse el a küldöttgyűlés, mint antidemokratikust”.⁸¹ Ugyanakkor két másik küldött: Somogyi Miklós és Cser Sándor ellenkező nézetet vallott. „Somogyi Miklós... hangsúlyozta, hogy a határozati javaslat éppen az antidemokratikus törekvéseket akarja megakadályozni. Síkra száll azok ellen, akik az egységet hangoztatják, de voltaképpen az egység ellen dolgoznak. Kérte azokat a szaktársakat, akik állandóan hangoztatják a demokráciát, hogy ne csak hirdessék ezt, hanem valóban gyakorolják is.

A szövetség legalitását minden körülmények között meg kell védeni, ennek a védelemnek egyik eszköze a beterveztett határozati javaslat is... Kérte elfogadását.”⁸² (Kiemelés — ÖP.) Cser Sándor „utalt arra, hogy Kispesten előfordult egy konkrét eset, amikor egyesek a szakmaközi csoport egész vagyonát át akarták csempészni a fasisztákhoz. (Óriási zaj, fölháborodott tiltakozás)) Az ilyen esetek megakadályozásához szükséges a határozati javaslat... kérte elfogadását.”⁸³

Látszólag érthetetlennek tűnik, hogy még a baloldal tagjai között is akadt híve a határozati javaslatnak. Somogyi Miklóst — nyilvánvalóan — a kormány

⁷⁹ Uo. Itt is és az előző jegyzetbe tartozó szövegben is az 1935. évi sztrájkra és a baloldali tevékenységére történik utalás.

⁸⁰ PI. Arch. Ész. I. 1936/23. A MÉMOSZ 1936. évi V. sz. körlevele a MÉMOSZ összes csoportjaihoz. 1936. július 7.

⁸¹ PI. Arch. Ész. I. 1936/12. A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlés jegyzőkönyve.

⁸² Uo.

⁸³ Uo.

Uo.

szakszervezetellenes törekvései a szakszervezeteknek mint a baloldali tevékenység színhelyének feltéte készítette arra, hogy azt hirdesse, minden áron ragaszkodni kell a MÉMOSZ legalitásához. A szakszervezetek legalitása rendkívül fontos az egész munkásmozgalom szempontjából általában, ezen belül azonban a kommunisták számára külön még azért is, mert így lehetővé vált számukra a legális és illegális munka összekapcsolása, kapcsolatot tudtak teremteni a tömegekkel. A szakszervezet alkalmat adott a kommunista eszmék terjesztésére, anyagi lehetőségei folytán pedig az üldözöttek támogatására is. Így tehát a kommunistáknak érdekük volt a legalitás megőrzése, de nem minden áron.

A legalitásra való hivatkozás Somogyinál helyes volt, de ez az egyébként helyes szempont — úgy tűnik — elhomályosította előtte a határozati javaslatban rejlő és éppen a baloldal keretében működő kommunisták tevékenységét fenyegető veszélyt. Cser Sándort pedig alighanem a kispesti eset tévesztette meg, és az ehhez hasonló jobboldali veszély lehetősége elleni védekezésként állt a határozati javaslat mellé. Nem vette észre, hogy a javaslatnak a baloldal ellen irányuló éle is van. Náluk jobban érzékelték a veszélyt Honti Lajos, aki „hangoztatta, hogy a határozati javaslat elfogadása esetén a Központi Vezetőség felfüggeszthet egy csoportot annak ellenére, hogy a proletáriátus érdekében dolgozik... (Tomboló zaj. Közbekiáltások: „A Központi Vezetőség nem a proletáriátus érdekében dolgozik?”) a festő csoportnál is előfordult egy ehhez hasonló eset (Közbekiáltások; „Miért félnek tőle?”, egy hang: „Akinak nem inge nem veszi magára!”)... kérte a javaslat elutasítását.”⁸⁴

Két másik baloldali, Dropál János és Mersitz Gyula azt követelték, hogy vegyék le a napirendről a javaslatot. A küldöttközgyűlés nem vette figyelembe a baloldaliak és kommunisták véleményét, hanem végül „nagy szótöbbséggel magáévá tette az eredeti javaslatot.”⁸⁵

A MÉMOSZ Központi Vezetőségének egy későbbi, az építőmunkások 1936. évi helyzetéről készített jelentése minden kétséget eloszlat afelől, hogy a határozat éle valóban a baloldal ellen irányult. Ebben ugyanis a következők olvashatók: „Szövetségünk belső élete lényegesen nyugodtabb volt, mint az előző esztendőkében. A bolsevista törekvéseket teljesen visszaszorítottuk és így a mozgalom erejét sorvasztó belső harcok megszűntek.

Az 1936. évi május havában megtartott küldöttközgyűlésünk és országos kongresszusunk a teljes egység és a termékeny munka jegyében folyt le.”⁸⁶ (Kiemelés — ÖP.)

Az építőmunkások 1936. évi helyzetéről készült jelentés nem vette észre a valóságos okát annak, hogy miért állt helyre az építőmunkások egysége. Az egység létrejöttének magyarázatát abban fedezte fel, hogy sikerült visszaszorítani a bolsevista törekvéseket. Az igazság az volt, hogy a szakszervezeti baloldal és a mögötte álló kommunisták az antifasiszta egységfront megteremtésére törekedtek és egyre inkább a közvetlen gazdasági kérdésekkel, a demokratikus jogfoszlányok védelmével foglalkoztak, fő törekvésük a munkásegységfront megteremtése volt. Ugyanígyen területen működtek a SzDP által irányított szakszervezeti vezetők is és az akcióprogramok egyezése okozta azt, hogy éles vitára nem került sor, hogy létrejött a belső egység. Ez a tény is bizonyítani látszik, hogy a KMP új politikai irányvonala kezdett érvényesülni a MÉMOSZ-ban is.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Pl. Arch. Ész. I. 1936/34. Magyarországi építőmunkások helyzete az 1936-os évben. (Sokszorosított anyag dátum nélkül.)

A küldöttközgyűlés munkájának további szakaszában elfogadta a kongresszus határozatait. Ezenkívül részletesen foglalkozott az oktatás kérdéseivel is. Elhatározták, több hónapos központi szeminárium felállítását az ország minden részéből kiválasztott munkások részvételével.⁸⁷

A küldöttközgyűlés megállapította, hogy a határozatnak a megvalósítása csak az építőmunkás tömegek szervezett erejének öntudatos cselekvésének segítségével lehetséges. Felhívta tehát az ország építőmunkásságát, arra, hogy csatlakozzék a MÉMOSZ-hoz, támogassa anyagilag és erkölcsileg a szövetséget.⁸⁸

A küldöttközgyűlésen igen éles vita alakult ki a megválasztandó vezetőség összetételét illetően. A vita lényege abban állt, hogy a baloldal éppen a további tevékenységbe való intenzívebb beleszólás, sőt a követendő politikai irányvonal meghatározása céljából szükségesnek vélte — ebben a tekintetben kimutatható a KMP új irányvonalának valóráváltására irányuló törekvés is — hogy tagjai minél a gyobb számban vehessenek részt a legfelsőbb vezetésben is. A jelölő bizottság a hivatalos listán eme kívánságot nem vette figyelembe kielégítően. Ezért a baloldal kisebbségi listát nyújtott be.⁸⁹

⁸⁷ Népszava 1936. május 12. 10. old.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ A jelölő bizottság javaslatát a KV. tagjaira Rónai Sándor terjeszti elő: „Elnök Szakasits Árpád, alelnökök Fodor Gyula, Somogyi Miklós, Tick István; pénztárosok Kovács Ferenc, Mersitz Gyula. Titkárok: Széll Mihály, Török János, Breuer Lajos. Ellenőr: Rózsa János (Pesterzsébet). Vezetőségi tagok: Mikó István (Bp. köműves), Cser Sándor (Bp. köműves) Laposa József (Bp. festő), Bogár Károly (Bp. festő) Riesz József (Bp. kőfaragó), Belanka György (Bp. ács), Eszterffy József (Bp. kályhás), Schram József (Bp. téglás), Dombay János (Zalaegerszeg), Fekete István (Székesfehérvár), Hegyi Imre (Hmvasárhely), Kovács János (Debrecen), Ladvánszky József (Szeged), Rónai Sándor (Miskolc), Szegedy József (Pécs), Vida József (Győr). Póttagok: Kukla Mihály (Bp. cserepes), Mittli Ernő (Bp. köműves), Weigl Gusztáv (Pesterzsébet), Papp Gyula (Csepel), Hessz Antal (BudafoK), Mikecz János (Szentcs), Szevera Illés (Hatvan).

Felügyelő választmány: Viczay Ferenc (Bp. ács), Erdei János (Bp. ács), Szabó Mihály (Bp. műköves), Breuer János (Bp. kövező), Blahó Péter (Bp. kőfaragó). Póttagok: Csüri Mihály (festő), Kottlár János (burkoló), Kenyeres István (kövező), Bene Sándor (Újpest).

Nagyválasztmány: Hegedűs Pál (köműves), Mittli Ernő (köműves), Weigl Gusztáv (Pesterzsébet), Brutyó János (ács), Jancsó Mihály (ács), Szabó Imre (ács), Engelberg Sándor (kőfaragó), Mayer Antal (kőfaragó), Horváth Mihály (kövező), Gyuris István (téglás), Szabó Mihály (műköves) Huck Károly (kályhás), Mák András (burkoló), Prim István (festő), Furták Ede (festő), Kuttlik Miklós (festő), Német Lajos (tetőfedő), Papp Gyula (Csepel), Zemba Mihály (Pestszentlőrinc), Fonál Sándor (Monor), Nagy János (Vác), Szerdahelyi József (Nagykanizsa), Tóth Ignác (Nagyorosi), Csontos József (Kecskemét), Havlicsak Ferenc (Gyöngyös), Mészáros József (Kálcsa), Holtzman Lajos (Sopron), Virág Ferenc (Keszthely), Pozsgai Ferenc (Pécs), Horváth László (Pápa), Réti István (Szombathely), Pfaff Mihály (Gyula), Kiss József (Békéscsaba), Dankó András (Nyíregyháza), Mikisch Richárd (Tata). (Ész. I. 1936/12. MÉMOSZ. XVIII. küldöttközgyűlésének jkv-e 1936. május 10.)

A kisebbségi listán szerepeltek: „Elnök Fodor Gyula, másodelnök Apró Antal+, harmadelnök Tick István, negyedelnök: Mersitz Gyula, titkárok: Török János, Honti Lajos+, pénztáros: Széll Mihály, Toronyi Demeter+, Ellenőr: Erdélyi János (ács).

Központi Vezetőség: Belanka György (ács), Vass József+ (festő), Breuer Lajos (kövező), Breuer János (kövező), Torma Lajos+ (festő), Riesz József (kőfaragó), Huck Károly (kályhás), Szabó Mihály (köműves), Pozsgai Ferenc (Pécs), Ladvánszky József (Szeged), Kovács János (Debrecen), Dombai János (Zalaegerszeg), Fekete István (Székesfehérvár), Csik János+ (Orosháza), Rózsa János (Pesterzsébet), Dankó István+ (Nyíregyháza); Felügyelőválasztmány: Somogyi Miklós (ács), Engelbrecht Sándor (kőfaragó), Cser Sándor (köműves), Papp Sándor+ (festő), Eszterffy József (kályhás).” (Pl. Arch. Ész. I. 1936/12 XVIII. küldöttközgyűlés jkv.)

A +-szal jelöltek a hivatalos listán nem szerepeltek. Látható tehát, hogy a kisebbségi listára felvettek közül csupán 8-an nem szerepeltek a hivatalos listán is; igaz, a legbaloldaliabbak, többségük már ekkor tagja a KMP-nek. A kisebbségi listán szereplő tagok többsége a hivatalos listán 93 szavazatot kapott, csupán néhányan kaptak 79-et és egyedül Fodor Gyula kapott csak 40 sza-

Megjegyzem, hogy a hivatalos listán számos kommunista és baloldali jelölt szerepelt, igaz, sokkal kevesebb, mint a kisebbségi listán. Ez a tény is mutatja, hogy a MÉMOSZ-ban a baloldaliak és kommunisták jó munkát végeztek és megnyerték maguknak a tömegek bizalmát.

A vita során kiderült, hogy a jelölőbizottság, amelyet Rónai Sándor vezetett, hajlott affelé, hogy a két listából egy egységes listát készítsen. Ezt látszik igazolni Szakasits Árpád kijelentése is. „A jelölő bizottság tagjainak többsége az egységes listát pártolta, de ennek beterjesztését megakadályozták azok, akik a szövetséget meg akarják hódítani.”⁹⁰ (Kiemelés tőlem — ÖP.) De erre utal Fodor Gyulának a vitában elhangzott hozzászólása is. „A kisebbségi lista beterjesztői nem akarják megbontani az építőmunkás szövetség egységét. Kérte, küldjék vissza a jelölőbizottságot, hogy új tárgyalások után lehetővé váljék a Szakasits Árpád által említett egységes lista megalkotása. Bizonyos félreértések vezettek arra, hogy a hivatalos listával szemben kisebbségi listát állítottak fel.”⁹¹

A rendelkezésre álló anyagból az derül ki, hogy — a baloldal véleménye szerint — egyes szakosztályok nem kaptak elegendő vezetőhelyet, ezért állították fel a kisebbségi listát. Az a tény azonban, hogy a jelölő bizottság többsége az egységes lista mellett foglalt állást, egyrészt azt mutatja, hogy a munkásegységfront megteremtésének szükségességét a MÉMOSZ vezetői közül igen sokan felismerték, amiben a baloldal, a kommunisták befolyása is kifejeződött. Hogy végülis nem kerülhetett sor egységes lista előterjesztésére, abban valószínűen szerepet játszott a baloldal egyes tagjainak a régi hibákból adódó elzárkózása, illetve erejüknek bizonyos túlértékelése is, továbbá a régi vezetőkkel szemben érzett bizalmatlanság is. Úgy tűnik, hogy a kongresszuson az elvi nézeteltérések mellett egyik oldalon a régi vezetőknek a pozícióikhoz való ragaszkodása, a másikon pedig a baloldali erőknek az az igénye csapott össze, hogy a vezetőségbe való bejutást fetisizálták, úgy vélték, hogy a további eredményekhez ez szükséges, ezért a tényleges súlyuknál nagyobb számú vezető posztot követeltek, mert ezáltal vélték megvalósíthatónak feladatikat. Így került sor két lista beterjesztésére. A hivatalos lista 79, a kisebbségi lista 14 szavazatot kapott. A választás eredménye, a vita sok mindenre fényt derít a szavazatok számszerű eredményén túlmenően is. A kisebbségi lista felállítását előterjesztői azzal indokolták, hogy a jelölő bizottság megakadályozta a festő munkásokat abban, hogy a vezetőségbe tagokat jelöljenek. A kisebbségi listát indokoló Vass József bejelentette, hogy a festő csoport lemond a hivatalos listán való részvételről. Szakasits Árpád azzal utasította vissza Vass József kijelentését, hogy nem felel meg a valóságnak. Ellenben az az igazság, hogy a festők Honti Lajost kívánták bejutatni az

vazatot, ami arra utal, hogy sokakat megtevésztett a vita, de egyben arra is, hogy még így is a küldöttek 43%-a alelnöknek választotta Fodor Gyulát.

Az 1936. május 10-én megválasztott MÉMOSZ vezetőség névsora és szavazati aránya:

Elnök: Szakasits Árpád 79, alelnök: Fodor Gyula 40, Somogyi Miklós 79, Tick István 92, Pénztárosok: Kovács Ferenc 79, Mersitz Gyula 79, Titkárok: Széll Mihály 93, Török János 93, Beuer Lajos 79, Ellenőr Rózsa János 79.

Vezetőségi tagok: Mikó István 79, Cser Sándor 79, Laposa József 79, Bogár Károly 79, Riesz József 93, Belanka György 93, Eszterffy József 79, Schram József 79, Dombay János 93, Fekete István 93, Hegyi Imre 79, Kovács János 93, Ladvánszky József 93, Rónai Sándor 79, Szegedy József 79, Vida József 79, Póttagok: Hukla Mihály 79, Mittli Ernő 79, Weigl Gusztáv 79, Papp Gyula 79, Hessz Antal 79, Mikecz János 79, Szevera Illés 79, Felügyelő választmány: Viczay Ferenc 79, Erdei János 79, Szabó Mihály 79, Blakó Péter 79, póttag Csüri Mihály 79, Kotlár János 79, Kenyeres István 79, Bene Sándor 79. Nagyválasztmány minden tagja 93. (Uo.)

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Uo.

elnökségbe, a titkári tisztben pedig Apró Antalt szerették volna látni. „Ezt a követelést a jelölő bizottság sem jogosnak sem helyesnek nem találta. Senkisé kívánhatja joggal Magyarország építőipari munkásságától, hogy a legmagasabb vezetőségi fórumokba olyanok kerüljenek, akik nem tettek bizonyosságot a szövetség iránt való hűségükről” — mondotta Szakasits. Ekkor Apró Antal közbekiáltott: „Harminc tagot hoztam a szövetségnek!” Szakasits a továbbiakban előadta, hogy: „A legalvalóbb támadás a szövetségi demokrácia ellen az a bejelentés, hogy a festő, ács és kőműves szakosztályok tagjai lemondjanak mandátumukról, ha a többségi listán választják meg őket.”⁹²

Szakasits Árpád fejtegetéséből látszik, hogy a baloldallal való együttműködéstől nem zárkozott el, sőt maga is az egységes lista létrehozását tartotta jónak, de a teljes őrségváltást nem tartotta indokoltnak. Ezért az egység védelmezőjeként lépett fel ezen a tanácskozáson éppen a szakszervezeti demokráciára hivatkozva. E ténykedése e ponton egyezett a baloldaléval, amely szintén ezt akarta. Fodor Gyula ugyanis „A küldöttközgyűlés tapsaitól kísérve hangsúlyozta, hogy ha nem is fogadják el indítványát, a kisebbségi lista hívei, akkor is ugyanolyan hittel küzdenek majd a szövetség és a munkásság érdekében.”⁹³ Az egységre való törekvés fejeződik ki mind a hivatalos vezetés, mind a baloldal képviselőinek fejtegetéseiben. Az egész tanácskozásra ez a legjellemzőbb, de a személyi kérdésekben még nézeteltérés van.

Fodor Gyula felszólalásából nyilvánvaló, hogy a baloldal és ezen belül a kommunisták az egység megtartására törekedtek, csupán az volt a céljuk, hogy súlyt szerezhessenek a központi vezetőségben is. A tények ismeretében úgy tűnik, hogy a külön lista felállítása nem mindenben segítette elő ezt a törekvést, talán helyesebb lett volna az egységes lista elfogadása.

Érdekes, hogy az egyébként már ekkor is baloldalon álló Rónai Sándor az alapszabályra hivatkozva utasította el Fodor javaslatát. Ugyanakkor kijelentette: „Jóleső érzéssel veszi tudomásul Fodor kijelentését, hogy ő és társai a szövetséghez hűek akarnak maradni. Senki sem vonta kétségbe a festők és Fodor jóhiszeműségét. Kritika és ellenvélemény előfordulhat, de ennek semmi körülmények között sem lehet az a következménye, hogy belső marakodás álljon elő. A festőket nem érte sérelem, a helyi mozgalom vezetése Budapesten éppúgy mint vidéken, a helyi csoportok által megválasztott vezetőségek feladata. A küldöttközgyűlés Magyarország szervezett építőmunkássága részére választ vezetőséget. Tekintettel arra, hogy a jelölés és ezt követően a szavazás már megtörtént, a szövetség alkotmánya érdekében ezen már többet nem lehet változtatni.”⁹⁴ E felszólalásból az tűnik ki, hogy a bírálat esetenként már korábban elfajulhatott. A helyzet elmérgesedésétől való félelemből is fakadhatott Rónainak az a nézete, hogy már nem lehet változtatni a vezetőségen.

⁹² PI. Arch. Ész. I. 1936/12. A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlésének jegyzőkönyvéből 1936. május 10. A KV. választásának vitájából.

⁹³ Uo. „Török János ... a cél érdekében a mozgalom nagy szempontjainak szem előtt tartásával meg kell valósítani Fodor Gyula indítványát. Azok, akik alkalmasak egy szakosztály vezetésére, alkalmasak lehetnek arra is, hogy helyet foglaljanak a Központi Vezetőségben.

Fodor Gyula indítványa megakadályozza azt, hogy a küldöttek ezekből a tanácskozásokból megsebzett lélekkel távozzanak el. Kérte, semmisítsék meg a választást és utasítsák a jelölőbizottságot, hogy honorálja a festők kívánságát”. (Lásd: XVIII. küldöttközgyűlési jegyzőkönyv.)

A festőket a jelölések során valóban sérelem érte. Erre utal az, hogy a festők vezetői közül a legkiemelkedőbbek: — Apró Antal, Honti Lajos, Vass József — ekkor már a KMP tagjai — nem szerepeltek a hivatalos listán és a küldöttközgyűlésen nem is kerülhettek be a Központi Vezetőségbe, a 8 festő jelöltből nem került be egy sem.

⁹⁴ PI. Arch. Ész. I. 1936/12. A MÉMOSZ XVIII. küldöttközgyűlés jegyzőkönyvéből.

Szakasits újabb felszólalásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a küldöttközgyűlés szuverén joga újabb választás elrendelése, ha ezt szükségesnek véli, de rendkívül veszélyes precedensnek látná a mozgalom szempontjából. Egy dolog az alkotmány tiszteletben tartása, de legalább ilyen fontos a mozgalom gyakorlati érdekeinek figyelembe vétele. „Nem élünk olyan időkben, hogy a mozgalom elbirná egy kisebbségi csoportnak sérelmi érzetét”⁹⁵ mondotta. Szakasitsnak a mozgalom egységére való hivatkozása összefüggött azzal, hogy szerette volna, ha a mozgalomban tapasztalható fellendülés fokozódik és személyi viták nem akadályozzák ezt. Ezt látszik kifejezni az is, hogy a szavazás folyamán felajánlotta, hogy amennyiben a kisebbségi lista vereséget szenved, ő akkor is módot talál majd arra, — az alapszabályok tiszteletben tartása mellett — hogy a festők vezetői részt vehessenek a mozgalom közelebbi irányításában. Ez Szakasits békéltető szándékát tükrözi, amelyre főhatalmazást is kért a küldöttközgyűléstől. Egyéni felismerésre is vall ez, és arra, hogy a mozgalom további sikereinek érdekében törekedett a baloldalt megnyerni, az ő tömegbefolyásukat is felhasználni. A választás után Fodor Gyula bejelentette, hogy „A köműves, ács, műköves és festő szakosztályok nevében lemond központi vezetőségi tagságról, azzal a megjegyzéssel, hogy ugyanolyan hittel és buzgalommal folytatják majd az említett szakosztályok és vezetőségeik a munkát a mozgalom érdekében mint eddig. (Óriási zaj. Közbekiáltások minden oldalról: „Ez az egységfront?”⁹⁶ A lemondást a küldöttek rosszállással fogadták. Ebből is az tűnik ki, hogy ha nem is tudatosan, de spontán azt látták a küldöttek, hogy a szakszervezet védelméhez, a jobb körülmények biztosításához egységre van szükség, és ezt látták veszélyeztetve a lemondással.

Fodor Gyula lemondott, aki a hivatalos listán alelnökként szerepelt és 40 szavazatot kapott. Helyette Kovács Istvánt választották meg. Mersitz Gyula, aki pénztárosként szerepelt és 79 szavazatot kapott, szintén lemondott, helyére Cser Sándort választották. Belanka György, aki központi vezetőségi tagként 93 szavazatot kapott, ugyancsak lemondott. Helyére Brutyó Jánost választották; valamennyi-őjüket kézfelemeléssel, nyíltan. A baloldal nagy befolyására utal az is, hogy a lemondottak helyére is baloldaliakat választottak Cser Sándor és Brutyó János személyében.

Hogy a lemondást az említettek miért látták indokoltnak, az — sajnos — az eddig rendelkezésre álló anyagból nem deríthető ki. Kétségtelenül megállapítható azonban az, hogy a lemondás nem használt az építőmunkásoknak. Ebben bizonyos elzárkózás nyoma is felfedezhető.

A vita élességére a közbeszólások is utalnak, de ezt látszik igazolni Szakasits zárszava is. „A vidéki szaktársakat biztosíthatjuk arról, hogy a központ minden támogatásával mögöttük áll nehéz harcaikban. Kérjük őket, hogy abból, ami a 2 napos tanácskozások utolsó órájában lezajlott, ne vonjanak le téves következtetéseket, mert a mozgalom keretén belül harcok mindig voltak, vannak és lesznek, a mozgalom mégis egységes és erős marad.”⁹⁷

A XVIII. küldöttközgyűlés, ha nem is teljesen úgy zajlott le, ahogyan az egykori sajtótudósításokból az utókor hihetné, végeredményben mégis megerősítette a MÉMOSZ-t.⁹⁸

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ „Az 1936. évi május havában megtartott küldöttközgyűlésünk és országos kongresszusunk a teljes egység és a termékeny munka jegyében folyt le.” (PI. Arch. Ész. I. 1936/34. A magyarországi építőipari munkások helyzete az 1936-os évben. Dátum nélkül.)

⁹⁸ Uo.

Az kétségtelen, hogy Szakasits Árpád, Rónai Sándor és mások hozzászólásai nem fedik mindenben az SzDP vezetőségének akkori álláspontját, bár még náluk is megtalálható az a nézet, hogy a szakszervezeti és általában a munkásegységet egyforma veszély fenyegeti balról is, jobbról is. Ugyanakkor határozottan síkra szállnak a munkásegység mellett és ezt a követelést szervesen összekötik a fasizmus elleni harccal, ami helyes álláspont. Az ő nézeteiktől gyökeresen különböző a hivatalos vezetése, amely egyértelműen szembehelyezkedik a munkásegységfront eszméjével.

A MÉMOSZ hivatalos vezetése az egységfront mellett tesz hitet, ha nem is teljesen következetesen. Ezt fejezi ki Szakasits Árpádnak a kongresszuson tanúsított magatartása is. Erre az időre a munkásegység gondolata már egyre jobban elterjedt a tömegek között. Ez hatott a vezetőségre, Szakasitsra is. Erre látszik utalni a békeltetésre irányuló ígérete is. Ugyanakkor minden valószínűség szerint befolyásolta a szakszervezeti vezetőket az is, hogy a nemzetközi szervezeteknek is megváltozott az álláspontja egy-két vonatkozásban ami már a pártvezetőség tevékenységében, valamint a Szakszervezeti Tanácsnál is látható volt. Erre utal a rendőrség összefoglaló jelentése is. „A szakszervezeti propaganda az idei május hónapban... érte el tetőpontját... a propaganda fokozása a tagság hangulatát balra sodorta és radikalizálta. Nagyban hozzájárul ennek kifejeződéséhez a pártvezetőség magatartása, mely a cél érdekében szemet huny a baloldali erők és ellenzéki (valójában kommunista) csoportok működése felett, sőt nagyon sokszor, ha nem is hivatalosan, de segítségükre is van: A pártvezetőség a Szakszervezeti Tanács eme magatartásának okai között szerepel az, hogy: 1. a szakszervezetek tagságának csökkenését, a rossz gazdasági viszonyokon kívül a belső ellentétek és viszályok is kimélyítették, 2. nagyobb aktivitást a baloldali elemek nélkül nem tudnak kifejteni, minthogy a most folyó nagy kampányban is a vezető szerepet úgyszólván mindenütt az ellenzékiek játsszák. 3. Az egységfront hívei a szakszervezeti tagság körében feltűnő módon megszaporodtak, elsősorban külföldi hatásra. Maga a vezetőség is kénytelen e kérdésben passzívan viselkedni, mert a tavalyi nemzetközi kongresszus és az idei szakszervezeti kongresszus is elvi határozatot hozott, mely a kommunistákkal való meg egyezést, és a fasizmus elleni közös front kiépítését mondta ki követendő célul... A baloldali szakszervezeti elemek szabad működését mutatja az a tény is, hogy... a tavalyi év folyamán egyetlen kizárás sem történt baloldaliság miatt... A kizártakat felszólították a szakszervezetbe való visszalépésre... Az új tagok jelentős része a kizártakból rekrutálódott.⁹⁹ Kétségtelenül igaz, hogy az új tagok jelentős része a kizártak soraiból került ki, de rajtuk kívül is sokan léptek be a szakszervezetbe. A szakszervezeti tagság csaknem fele új. 1936-ban 2980 visszalépő és 4489 új tag jelentkezett, teljesen világos, hogy bármilyen erős is volt a MÉMOSZ baloldala, annyi kizárt tag nem lehetett.¹⁰⁰ Másrészt, bár igaz, hogy új kizárások nem történtek és a kizártakból többeket visszavettek, mégsem vettek vissza mindenkit még a legnagyobb nyomás ellenére sem.¹⁰¹

A MÉMOSZ balratolódása folytán a kongresszus és a küldöttközgyűlés az építőmunkás mozgalomnak különösen fontos állomásává lett. Jogosan írja az Építőmunkás 1936. évi júniusi számának vezércikke: „A jövő felé mutatott az

⁹⁹ PI. Arch. Pol. Res. sor. 1936. június 26.

¹⁰⁰ Az adatokra vö. a MÉMOSZ KV. 1938 május 8-i jelentése a szövetség 1936—37. évi működéséről.

¹⁰¹ Palotás Imre elvtárs a hozzá intézett kérdéseimre válaszként küldött 1966. március 19-i levelében utal erre, de a választások lefolyásából is ez látszik. Palotás elvtárs szíves segítségét ezúton is hálásan köszönöm.

építőmunkás kongresszus és küldöttközgyűlés kétnapos tanácskozása, noha a küldöttek a jelen súlyos kérdéseivel foglalkoztak... A küldöttközgyűlés... megszabta a szövetség irányelveit és fontos határozatokat hozott a mozgalom vitelére nézve... új korszakot nyitott az építőmunkás mozgalomban.”¹⁰² A MÉMOSZ központi elnökségének 1936. jún. 12-i körlevelében pedig ezt olvashatjuk: „Lezajlott az építőmunkások nagyjelentőségű és messze kiható kongresszusa és küldöttközgyűlése... mindkét összefogétel messzire kiemelkedik a szokásos országos összefogetek közül.”¹⁰³

Az építőmunkás mozgalom ezt követő eseményei igazolják az Építőmunkásnak és a MÉMOSZ központi elnökségének értékelését. A mozgalom 1936 folyamán és még 1937-ben is jelentősen fellendült nem kis mértékben ammiatt, mert a kongresszus és küldöttgyűlés megszabta irányvonal szellemében folyt a szakszervezet munkája.

* * *

A MÉMOSZ-ban dolgozó kommunisták tehát a KMP kialakulóban lévő antifasiszta egységfront politikáját igyekeztek érvényre juttatni. E munka során jelentős tömegeket nyertek meg a KMP politikájának. Ezeknek a tömegeknek a követeléseit hatással voltak a szakszervezet szociáldemokrata vezetőire is. A vezetők közül egyre többen ismerték fel az antifasiszta egységfront megteremtésének, a közös fellépésnek a szükségességét és mind többen baloldaliakká, sőt egyesek már ekkor kommunistákká váltak. Minthogy azonban a KMP új irányvonala is csupán kialakulóban volt, a szakszervezetben sem találhatjuk még meg kikristályosodott formában az antifasiszta politikát. Itt is az antifasiszta politika kialakulási folyamatát kísérhetjük figyelemmel. Láthatjuk az új módszerek keresésére irányuló törekvéseket, az ezekkel összefüggő vajudást. Tény viszont az, hogy az építőmunkás szakszervezet tagsága és vezetői közül igen sokan kezdik felismerni a kor követelményeit.

A MÉMOSZ-ban dolgozó baloldaliak, kommunisták lépést tartottak a KMP politikájával, sőt némely vonatkozásban meg is előzték a hivatalos vezetést. Így pl. az egységfront szükségességét, mint a fasizmus elleni harc fő feltételét a festők már 1934 tavaszán, a kőművesek 1935. június, júliusában felismerték és törekedtek létrehozására. Ezzel megteremtették az alapot arra hogy az 1936. évi kongresszuson és a küldöttközgyűlésen a fasizmus elleni harcot központi kérdésként kezeljék. Megelőzték a KMP-t abban is, hogy felismerték a munkás-paraszt szövetség fontosságát az antifasiszta küzdelemben. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a tevékenység tudatossá csak a KMP új irányvonalának teljes kialakítása után vált, ekkor bontakozhatott ki. Kétségtelen viszont, hogy a MÉMOSZ tevékenysége is hatott a KMP új irányvonalának kialakítására, mint ahogy a MKP is hatott a MÉMOSZ tevékenységére, a kettő között kölcsönhatás volt.

¹⁰² Építőmunkás 1936. jún. XXXIV. évf. 6. sz. „A jövő felé” c. vezércikk. (1. old.)

¹⁰³ PI. Arch. Ész. I. 1936/23. A MÉMOSZ Központi Elnökség 1936. évi IV. sz. körlevele valamennyi csoporthoz a legfontosabb és legsürgősebb követelményekről 1936. jún. 12.

Д-р Пирошка Эрдег

СТРЕМЛЕНИЕ СОЗДАТЬ ЕДИНЫЙ АНТИФАШИСТСКИЙ РАБОЧИЙ ФРОНТ НА XVIII СЪЕЗДЕ ПРОФСОЮЗА СТРОИТЕЛЬНЫХ РАБОЧИХ В 1936 Г.

В введении статьи рассматриваются точки зрения, относящиеся к борьбе против фашизма Коммунистического Интернационала (КИ) и Венгерской партии Коммунистов (ВПК), а также Социалистического Рабочего Интернационала и Венгерской Социалдемократической Партии в годы 1935—36, и подробно показывается точка зрения профсоюза строительных рабочих, которая относится к борьбе против фашизма в 1935—36 гг. Устанавливается, что в данном профсоюзе левые социал-демократы и коммунисты стремились осуществлять стратегию Коминтерна, направленную на борьбу с фашизмом. Поскольку в это время точка зрения ВКП только складывалась, практическая деятельность левых профсоюза строительных рабочих во многом помогала к созданию необходимой политической линии в Венгрии; также нужно рассмотреть и деятельность за создание единого рабочего фронта и рабоче-крестьянского союза.

По выводу статьи официальные руководители профсоюза в борьбе с фашизмом отзывались более положительно, чем официальное партийное руководство. Они сами стремились создать единый рабочий фронт и в интересах этого — хотя и не совсем последовательно — сотрудничали в рамках профсоюза в большом количестве с работающими левыми социал-демократами и коммунистами.

Через события XVIII съезда профсоюза строительных рабочих показывается, как вникалась в сознание масс мысль о борьбе против фашизма и рядом с левыми социал-демократами и коммунистами и официальные руководители профсоюза как ставили в центр своей работы борьбу с фашизмом. И в то же время шаг левых во время выборов руководства — помимо официального листка они составили листок меньшинства и предоставили для членов съезда — не служил к созданию единого рабочего фронта.

Dr. Piroska Ördögh:

BESTREBUNG AN DEM LANDESKONGREß IN 1936.
UND AN DER VIII. DELEGIERTENKONFERENZ DES MÉMOSZ
NACH EINER ANTIFASCHISTISCHEN ARBEITEREINHEIT

(Inhaltsangabe)

Der Aufsatz legt in der Einleitung den Standpunkt vom Kampf gegen den Faschismus der Kommunistischen Internationale (KI) und der Ungarischen Kommunistischen Partei (KMP), weiterhin der Sozialistischen Arbeiterinternationale und der Ungarischen Sozialdemokratischen Partei in 1935—36. dar, dann behandelt er ausführlich den Standpunkt der unter der Lenkung der Ungarischen Sozialdemokratischen Partei stehenden Gewerkschaft der Bauarbeiter in 1935—36. Er stellt fest, daß die im MÉMOSZ arbeitenden Linkssozialisten und Kommunisten danach strebten die Strategie des Kampfes der KI und KMP gegen den Faschismus geltend zu machen. Da der, Standpunkt der KMP zu dieser Zeit nur in Herausbildung war, leistete die praktische Arbeit der linksgerichteten Glieder des MÉMOSZ zur Herausbildung der politischen Grundsätze, welche die ungarländischen Aufgaben umzeichnen, eine große Hilfe. So auch ihre Tätigkeit im Interesse zur Herausbildung der Arbeitereinheit und des Bündnisses der Arbeiterklasse und der werktätigen Bauernschaft.

Laut einer Feststellung des Aufsatzes bewiesen die offiziellen Leiter des MÉMOSZ in der Frage des Kampfes gegen den Faschismus eine grundlegend wichtigere positive praktische Haltung als die offizielle Parteileitung. Sie selbst strebten nach der Herausbildung der Einheitsfront, im Interesse dieser — obgleich nicht ganz konsequent — wirkten sie mit den im MÉMOSZ in großer Anzahl arbeitenden Linkssozialisten und Kommunisten zusammen.

Durch die Ereignisse des Landeskongresses der Bauarbeiter in 1936. und der Delegiertenkonferenz deutet der Aufsatz darauf hin, wie der Gedanke des Kampfes gegen den Faschismus in die Massen zu dringen beginnt und wie außer den Linkssozialisten und Kommunisten auch die amtlichen Leiter der Gewerkschaft den Kampf gegen den Faschismus in den Mittelpunkt ihrer Arbeit stellen. Gleichzeitig diente jener Schritt der Linke, daß sie anläßlich der Neuwahl der Parteileitung noch extra eine Minderheitsliste den Delegierten einreichte, nicht der Arbeitereinheit.